

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 39 -

AZ ANYAJOG KÉRDÉSE A GÖRÖG MÍTOSZOKBAN*

[THE QUESTION OF MATERNAL RIGHTS IN GREEK MYTHS]

EÖRSI LÁSZLÓ

Wesley János Lelkészképző Főiskola

eorsilaszlo@gmail.com

Abstract. In their ethnographic descriptions, the ancient authors present the matriarchal or matrilineal system prevailing among different peoples. The sources report on matrilineal derivation and inheritance, so the dominant social position of women is general, but at least equality, and in some cases the political and/or military hegemony of women is typical. Within Greek mythology as a whole, the matricide of Orestes of Mycenae, the fate of Alkmaion, one of the heroes of the Theban-Argosian folklore, the story of Meleagros of Calüdonia, and thus the belief about the Erinnians and the Moiras, are of decisive importance for the examination of this question. According to Bachofen, the author of *Mother's Law*, mothers once had almost unlimited power in society. This is not accepted by the professional critics, because they do not see that such a level of dominance can be proven, but based on the myths mentioned above, it is highly probable that women played a certain leadership role in the age of Neolithic farming cultures in some areas of the eastern Mediterranean.

Keywords: maternal rights, greek mythology, matriarchal system, ancient literature, ancient society, the role of women

Bevezetés - egy polémia története

Az emberiség korai történetében az anyáknak vagy az apáknak volt-e döntő szerepük a társadalom irányításában? Az erre irányuló diszkusszió lényegében csak valamivel több mint egy évszázada folyik. Noha már az ókori mítoszok sem a korlátlan férfiuralmat tükrözték, a patriarchális rendszer évezredek óta vitán felül állt, hiszen ezt hirdette Arisztotelész filozófiája, a Talmud, a Biblia, a Korán.

Elöljáróban megkísérlem tehát a matriarchális-patriarchális vitával foglalkozó kutatások és tanítások vázlatos összegzését.

Az antik szerzők néprajzi leírásaikban a különböző népeknél uralkodó matriarchális vagy matrilineáris rendszert mutatják be. Ezekre részletesebben az V. és VI. fejezetben térek ki. A források az anyaaági származtatásról, öröklődésről tudósítanak, tehát általános a nők domináns társadalmi helyzete, de legalábbis az egyenjogúság, néhol pedig az asszonyok politikai és/vagy katonai hegemoniája jellemző. Úgy tűnik azonban, hogy az antik szerzők nemigen próbáltak adataikból bármiféle következtetésre jutni, legalábbis kevés ilyen forrás maradt ránk.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 40 -

Platón a Homérosz által leírt küklipszi világot ⁽¹⁾ tartja az ősi állapotok megfelelőjének. Ezt írja: „... ezeknek az időknek az állami szervezetét általában patriarchális uralomnak hívják, ez ma is sok helyen megvan, mind a görögöknél, mind a barbároknál.” ⁽²⁾ Arisztotelész szerint az erős családfői hatalom által irányított család volt az emberi közösségek első formája. A nagycsalád élén pedig a patriarcha állt ⁽³⁾.

A középkor legtekintélyesebb gondolkodói, Augustinus és Aquinói Szent Tamás a bibliai tanításnak megfelelően egyértelműen a családapák ősi, természet-rendelte dominanciáját hirdették. Az isteni törvény patriarchális elmélete uralkodott a XVII. századig. Legmarkánsabb híve a XVI. századi Jean Bodin francia politikai író volt, aki asszonyuralomnak (gynaikokratia) nevez minden nőközpontú vezetési rendszert, és lesújtó bírálattal illeti az ilyen kormányzási formát ⁽⁴⁾.

Az arab utazók, történészek (elsőként a X. századi Al-Maszudi) olyan távol-keleti népekről adnak híradást, akik királynőnek engedelmeskednek, és a legősibb idők óta nem túrnek meg férfiuralkodót. Al-Maszudi számol be legelőször exogámiáról, a törzsön kívüli házasságról is. Az arabok és az őket követő európai utazók írtak legelőször a levirátusról, a sororátusról, a nagynénéssel, unokanővérekkel köthető házasságokról, poliandriáról, emellett megerősítették az ókori szerzők állításait a nők kiemelkedő társadalmi szerepére vonatkozóan. Különösen gyakori a törzsfők vagyonának és rangjának a nővér leszármazottaira való átháramlása. Mindezeket a tapasztalatokat később számos újvilági utazó is megerősítette.

A XVII. századi, angol Thomas Hobbes először tagadja a korlátlan férfimonarchia elméletének és gyakorlatának jogosságát, mivel a természetes állapotok viszonyai között a szülők közösen döntenek, miként az amazonok, akik megegyeztek a szomszédos népek férfijaival: a fiúk visszakerülnek az apjukhoz, a lányok pedig az anyjuknál maradnak. Ha nincs megegyezés a szülők között, a gyermekek fölötti hatalommal az anya rendelkezik, annál is inkább, mert ahol hiányzanak a házassági törvények, az apa személye is bizonytalan ⁽⁵⁾.

Joseph-Francois Lafitau francia jezsuita misszionárius 1724-ben megjelent könyvében ⁽⁶⁾ az irokéz és huron törzsek matriarchális rendszerét írja le: a nők határozzák meg a nemzetségi hovatartozást, a származás nemességét, a családfát, nemzedékek rendjét és a családok szerkezetét, kezükben van a föld, a mező, övük a termés, ők a béke és háború eldöntői, a kincstár őrzői, a rabszolgák urai, ők kötnek házasságot, ők diszponálnak a gyermekek felett, ők szabják meg az öröklést. Lafitau görög forrásokra hivatkozva az anyajog eredetét is megkísérli megmagyarázni. Szerinte az indiánok kisázsiai eredetűek, a gynaikokratia klasszikus hazájából, Lükiából származnak.

A felvilágosodás kiemelkedő képviselői ismerték és elfogadták a néprajzi adatokat, de természetellenesnek minősítették mind az állam, mind a család asszonyi irányítását. (Rousseau ezt így foglalja össze „Társadalmi szerződés”-ében: „A család, a polgári társadalom első mintaképe az apa...”)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 41 -

Mielőtt tért hódított a matriarchális elmélet – vagyis az a tanítás, hogy az emberiség őstörténetében nőközpontú társadalmak léteztek –, folyamatosan kiterjedtek a néprajzi feltárások ázsia északi részén, Afrikában, Ausztráliában orosz, illetve angol-szász kutatók közreműködésével. A XVIII. század második felétől, John Millar skót jog- és történettudós munkásságától a XIX. század derekáig számos társadalomtudós elismeri az ősi társadalmak bizonyos matriarchális vonásait. A régi merev álláspont hívei veszítettek befolyásukból. Fourier eljutott ahhoz a megállapításhoz, hogy a nőt a civilizáció korszaka alacsonyította le⁽⁷⁾.

Johann Jakob Bachofen 1861-ben megjelent műve: „Az anyajog” (Das Mutterrecht) fontos mérföldkőnek számít az őskutatás szempontjából. Eredeti anyajog-konceptiója önálló eszmei világot tár elénk. Ezt követően John Fergusson MacLennan skót jogász száraz, sémaszerűen felépített írásaival, az amerikai Lewis Henry Morgan rendkívül alapos kutatásaival, az angol John Lubbock népszerű, eleven stílusban megírt tanulmányaival megalapozták Bachofen (akkor még csak nagyon kevésbé elterjedt) tanítását. (Kiemelkedően hatásosnak bizonyult Morgan főműve, „Az ősi társadalom”. A szerző megállapította az emberi társadalom, a családszervezet, a tulajdonviszonyok fejlődésének fő korszakait.) Rendkívüli fontosságú Engels „A család, állam, magántulajdon eredete” című munkája, amely Bachofen és főként Morgan eredményeire támaszkodik. (Noha Engels a családkutatás megalapozójának tartja Bachofent, misztikus gondolatrendszerének „feje tetejéről a talpára állítása” nehezebb feladatot jelentett számára, mint Morgan művének felhasználása.) A matriarchátust egyetemes történelmi szakaszként, az apajogú közösségek elődjeként értékelte. Így vázolta a családfejlődés menetét: promiszkuitás, csoportházasság különböző formái, párosházasság, végül a monogám család. Engels munkáját általános elismerés övezte, a későbbi kommunista-szocialista államokban megdönthetetlen dogmaként hirdették.

A vita azonban korántsem dőlt el. Már a múlt század végétől különböző elméletek születtek, melyek bizonyos tételeket elfogadnak az anyajogú tézisekből, de egészében tagadják ezt a tanítást. A. H. Post német jogász – nem egyetemes érvényű jelenségként – csak a matrilineáris rendszert ismerte el, Giuseppe Mazzarella olasz jogász a matriarchátus problémaköréből csupán a matrilocális település aspektusát ragadta ki írásaiban. Carl Nikolaus Starke dán tanító szerint az ősi emberiség fejlődése két különböző úton ment végbe: a földművelő népek a matriarchátus, az állattenyésztő népek a patriarchátus útján. Eduard Westermarck finn etnológus arra a következtetésre jut, hogy ugyanahhoz az etnikai csoporthoz tartozó, a fejlődés hasonló fokán álló törzsek közül az egyiknél anyajogot, a másiknál apajogot találhatunk, hiszen a legtöbb népnél, amely rokonságot nőágon származtatja, mégis az apa a család feje, másutt pedig, ahol a patrilineáris rendszer uralkodik, mégis kitüntetett szerephez jut az anya fivére. Mindezek a tanok mindmáig élnek éppúgy, mint a korlátlan apa-, illetve anyajogú elméletek. A XX. századi nagy kutatók (mint például F. Boas, K. Birket-Smith, J. G. Frazer, B. Malinowsky) könyvtárnyi méretű

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 42 -

vizsgálatai sem döntötték el végérvényesen a problémát. Az utóbbi években pedig mintha az egész problémafelvetés veszített volna aktualitásából.

A továbbiakban kizárólag a görög mítoszokhoz fűződő vagy azokból következtethető matriarchális rendszer elemeit vizsgálom. A mitológia egészen belül döntő jelentőséget tulajdonítok a mükénei Oresztész anyagyilkosságának, a thébai-argoszi mondakör egyik hőse, Alkmaión sorsának, a kalüdoni Meleagrosz történetének, tehát az Erinnüszökről, valamint a Moirákról kialakult hitnek, és ezenkívül Bachofen által kulcsfontosságúnak ítélt lükiai hagyományoknak. Mindezek részletesebb elemzése előtt, ugyanebből az aspektusból érdemes áttekinteni a teremtésmítoszokat, főleg Hésziodosz művének segítségével és – Kerényi Károly szóhasználatával élve – az „agg istennőkkel” kapcsolatos tradíciókat.

A teremtésmítoszok

„Mindenek anyját énekelem, Gaiát, a szilárdat
Ő a legősibb, ő táplál mindent a világon,
Mit csak az isteni föld tart hátán, vagy mit a tenger,
Bő vagyonából táplálkoznak a szárnyasok is mind.” (7a)

Az orphikusok által megőrzött teremtésmítosz szerint az első istenség Nüx, az „Éj” volt, s ez az istennő minden élőlénynek, az egész mindenségnek, az isteneknek és embereknek az ősanja. A csillagok is az ő gyermekei (8). Hésziodosz is kiemeli a fontosságát (9). Sokoldalú, nagy jelentőségű szerepet játszik az orphikus tanban, mert ő a halhatatlanok rejtett gondolatainak és kívánságainak a hirdetője, az istenek jóslatainak letéteményese, sőt azokat a jóslatokat is tudja, amelyek még a világ teremtése előtti időkből valók (10). Homérosz is említi, hogy Nüx respektusával Zeusz sem mert szembe szállni (11). Egy másik teremtésmítosz szerint Gaia, a Földanya a legelső istenség. (Kháoszt korábbi, de Kerényi professzor szerint ez csupán ürességet, tátongást jelent mintsem valamiféle istenséget (12).) Gaiától származik Erebosz, Nüx, Aithér és Hemera. Gaia apa nélkül szülte későbbi férjét, Uranoszt, aki úrrá lett a világmindenség felett, a hegységeket, a tengert, Uranosztól a Titánokat és Titániszokat, a Küklopszokat és a Hekatonkheireket, később Tartarosztól Tüphónt (13).

Mindkét teremtésmítosz ismeretében gyanítható, hogy az őstársadalom bizonyos korai szakaszában nem ismerték a terhesség okát és a gyermekszülés elismeréseképpen a nők kitüntetett pozícióba kerültek. A „szélesmellű” Gaia hangsúlyozottan minden létezőnek az anyja, ő szüli meg saját hímnemű párját is.

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 43 -

Az „agg” istennők

„... Gyúlt Zeusz, ébredve, haragra,
Széthajigálta a házban az isteneket, s a leginkább
Engem akart megfogni, be is vet a vízbe az égből,
Hogyha nem óv meg az istent és embert leigázó
Éj: hozzá menekültem; s Zeusz dühösen, de hagyott már:
Félt attól, hogy a gyors Éjjel szemben cselekedjék.” (13a)

A „dolgok kezdetétől” megjelenő istennőknek rendkívül fontos szerepük van, óriási hatalommal rendelkeznek, s ezt az „új”, olümposzi istenek uralomra jutásakor sem vesztik el. Mindez azt mutatja, hogy a matriarchális társadalom nem szűnt meg, hanem fokozatosan, egyes jellegzetességét megtartva épült bele az új rendszerbe. Logikusnak tűnik George Thomson állítása (14), hogy az időszámításunk előtt 2000 körül északról benyomuló nomád, apajogú akhájok és az általuk legyőzött őslakos, anyajogú pelaszgok összeolvadásának a folyamata tükröződik ilymódon a mítoszokban. Három istennő alkotja különböző forrásokban a Világanya szerepét: Téthüsz, a tengeristennő, Nüx, az éjistennő és Gaia, a Földanya.

Téthüsz a Nagy Istennő vízi formájának megtestesülése. Már a neve is a termékenységre utal (az indoeurópai teta szó „anyát”, a görög téthé „nagyamamát” jelent), s nemcsak az összes folyó és az keániszok anyja, hanem a félelmetes alvilági Sztüxé is (15).

Nüx, az Éjistennő a teremtés őserinek az egyike. Ebben a perspektívában a fogyatkozó holddal került összefüggésbe. Az a körülmény, hogy a férfiuralom idején élő és erről a korról író Homérosz szerint Zeuszt, a legfőbb istent félelemmel tölti el (16), azt bizonyítja, hogy a régi anyakultusz jegyei még évszázadokkal később is fontosak voltak. Ez a sötét, kiszámíthatatlan őserő szülte a Moirákat, Thanatoszt, Hüpnoszt, Heszperidákat, Eriszt, Nemesziszt, Nomoszt, Hemerát (17).

Gaiát Hésziodosz a legrégebb istennő rangjára emeli (18), aki szilárd, örök helye minden istenségnek, tanácsát az olümposziak is elfogadták (19). A kiapadhatatlan termékenységgű Nagy Istenanyát néhol az ősi bölcsesség istennőjével, Themisszel (20), másutt az áldásai révén Démétérrel (21), orgiasztikus kultusza kapcsán pedig a phrügiai eredetű Kübelével azonosították (22). Hahn István a következőket írja: „A nagy Földanya istennő képze egyaránt megtalálható Kisázsiaiban, Egyiptomban, Mezopotámiában, Indiában, Kréta szigetén, a szíriai térségben és görög földön. Ez az istennő a föld termékenységének a képzelt világba kivetített szimbóluma, a leghatalmasabb és legrejtélyesebb természeti erők megszemélyesítője, és így a neolitikum idején a legfőbb isteni lény rangjára emelkedett. Sajátosnak tűnhetik, hogy az első, jellegében és funkciójában emberszerű isteni hatalmat éppen a nőiesség analógiájára képzelték el. Ezt azonban érthetővé teszi a nők kiemelkedő jelentősége az újkőkor földművelő társadalmában. Kezdetben ők gyűjtötték, aratták, később ők juttatták földbe a gabonamagvakat; a nőiség tehát nemcsak a földanya láthatatlan, rejtélyes termőképességén, hanem a nők látható termelőmunkáján keresztül is

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 44 -

egybekapcsolódott a termékenység képzetével. A Földanya képzetének kialakulásában tükröződnek tehát az újkőkorra jellemző matriarchális jelenségek (például az anyagi ágon való származás egyes vonásai is).”⁽²³⁾

Fontos szerepet játszik a mitológiában Sztüx, az alvilág folyója, Okeánosz és Téthüsz leánya. Hésziodosz szerint Sztüx a legtekintélyesebb az Okeániszok között⁽²⁴⁾, és Zeusz is akkora becsben tartja, hogy ő lett az eskütétel záloga. Hamisan még az istenek sem merik a nevét szájukra venni⁽²⁵⁾.

Hékaté származása bizonytalan, eredetileg holdistennő volt, amit neve is elárul („messzire világító”). Később mint alvilági erőt, varázslatok tudóját tisztelték. A titánok mind nagy becsben tartották, Zeusz előtt is megőrizte a respektusát, s így megmaradtak a méltóságai, ami az első felosztáskor, Kronosz uralkodásakor jutott neki⁽²⁶⁾.

Ezeknek az istennőknek a rövid ismertetésével még távolról sem merültek ki azok a lehetőségek, amelyekeken keresztül utalni lehetne az anyajogú rendszer eredetére. Például a Gorgók, a Hárpüák, a Szirének, a Graiak, a Heszperiszek, Hórák, Nemeszisz alakjainak elemzésével újabb érvek kínálkozhatnak. De ezek a „haláltalanok” csak egy-két epizódban játszanak szerepet, ezért ígéretesebbnek tűnik az „Agg istennők” közül két csoport: a Moirák és az Erinnüszök részletesebb vizsgálata. Annál is inkább, mert a hagyomány szerint „a hármas Moira és a nemfelejtő Erinüszek igazgatták a világot”⁽²⁷⁾.

A moirák

„Mikor valamennyi lélek kiválasztotta már az életformáját, a sorsolás sorrendjében Lakheszisz elé járultak; s ő mindegyikük mellé kísérőül odaállította azt a daimónt, akit ki-választott, hogy vigyázzon életére és teljesítse be választott sorsát. Ez a daimón először is Klóthóhoz vezette a lelket, s az ő keze és orsójának a pergése alatt hitelesítette azt a sorsot, amelyet az illető választott; ezt megérintve, tovább vezette őt Atroposz fonásához, hogy a megfont fonalat változatlaná tegye;...”⁽²⁸⁾

Az ógörög mítoszokban különösen fontos szerepet töltenek be a Moirák, a sors, a végzet kérlelhetetlen istennői, név szerint Klóthó („Fonó”), Lakheszisz („Kiosztó”), Atroposz („Elháríthatatlan”). Homérosz többnyire csak egy Moirát említ, Delphoiban kettőről tudnak⁽²⁹⁾, de a legelterjedtebb verzió szerint hárman voltak. Nemcsak a mítoszokban, hanem a későbbi történelmi korokban is mindig a legnagyobb tisztelettel beszélnek róluk, mert ők biztosítják a világ rendjét. Ilyen hatalommal bíró istennők véleményem szerint csak matriarchális strukturában képzelhető el. Döntésük ellen még a legfőbb isten sem változtathat. A trójai háború tizedik évében Zeusz így kiált fel, mikor kedvenc halandó fia Patroklosszal viaskodik:

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 45 -

„Jaj nekem, Szarpédont, kit a legjobban szeretek, most így igazza a Moira, Menoitidész által.”⁽³⁰⁾

Sőt, adott esetben ő sem kerülheti el a balvégzetét. Erre Prométheusz is felhívja a figyelmet:

„Prométheusz: A végzet ellen nem segít mesterfogás.

Karvezető: Ki szabja meg a végzet útjait?

Prométheusz: Moirák s Erinnüszek, kik nem felejtenek.

Karvezető: Ezeknél Zeusz is gyengébbnek mutatkozik?

Prométheusz: A végzetét bizony ki nem kerülheti.”⁽³¹⁾

Az új apajogú felépítmény legrepresentatívabb szimbólumának, Apollónnak egyszer sikerült velük szemben érvényesíteni az akaratát, igaz, csak furfanggal: leitatta őket, hogy halandó barátját, Admétoszt megmentse Thanosztól⁽³²⁾.

A mítoszokban a Moirák változatos szerepekben jelennek meg. A gigászok lázadásakor válllvetve küzdenek együtt az olümposziak oldalán. Régi mozsártörőkkel harcolva leterítették két gigászt, Agrioszt és Thoónt⁽³³⁾, majd később Zeusz és Tüphón viaskodásakor rászédtek az utóbbit; emberi gyümölcsöt kóstoltattak meg vele, amitől legyengült⁽³⁴⁾. Hermész segítségével ők állították össze az ABC-t⁽³⁵⁾.

Vannak olyan elbeszélések, melyekben a Moirák ünnepélyes kíséreteket alkotnak. Themiszt Zeusszal való házasságkötésekor ők vezették fel az Olümposz feljáratához arancsillogású kancafogaton⁽³⁶⁾. Részt vettek a többi isten társaságában Thetisz és Péleusz esküvőjén, sőt a Múzsákkal együtt énekeltek⁽³⁷⁾.

Bizonyos források szerint nem Hermész, hanem Klóthó, a Moira lehelt életet az apja által feldarabolt Pelopszba, mivel más sors volt számára kijelölve⁽³⁸⁾.

Ők tették meg Artemiszt az anyák szülést segítő pártfogójává, mert Létó az istennő anyja fájdalom nélkül szült⁽³⁹⁾

Az Iliász alapdilemmája is hozzájuk kapcsolódik. Akhilleusz:

„Édesanyám, az ezüzlábú Thetisz, isteni asszony, mondta, hogy engem kettős végzete vár a halálnak.

Hogyha a trójai vár körül itt maradok verekedve,

elvész visszautam, de sosem hervadhat a hírem:

ámde ha megtérek szeretett földjére hazámnak,

elvész nagy hírem, hanem éltem hosszúra nyúlik,

és gyorsan nem is ér el végzete már a halálnak.”⁽⁴⁰⁾

„Testközelben” tűnnek fel Kalüdonban, Oineusz király palotájában, midőn Althaia királyné épp megszülte fiát, Meleagroszt. Klóthó kijelentette, hogy a kised nemeslelkű ember lesz, Lakheszisz nagy hőstetteket jövendölt neki. Atroposz a tűzhely lángjába nézett és egy fahasábot megjelölt, közölvén, hogy Meleagrosz addig fog élni, amíg az a fahasáb el nem ég⁽⁴¹⁾.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 46 -

A Moira nemcsak sorsot jelent, hanem részt, osztályrészt is Kronosz fiai erre alapozták az általuk megszabott rendet, amikor győzedelmeskedtek a Titánokon, s ily módon alárendelték magukat a Moiráknak. Erről Homérosz a következőképpen beszélteti Poszeidónt:

„Három testvér van, kit szült vala Rheia Kronosznak,
Zeusz, magam én, s Hádész, az alantnyugovók fejedelme;
hármasan osztottunk mindent, s ki-ki tiszteletet nyert.
Részül az ősz tengert én kaptam, laknom örökkön,
sorsrázván, s a ködülte homálynak lett ura Hádész,
míg Zeusz széles eget, leget és sok felleget nyert;
ámde a föld s nagy Olümposz hármunké közösen lett.”⁽⁴²⁾

Az osztás ezen túlmenően a foglalkozásokra is kiterjedt. Például Héphaisztosznak a kovácmesterség, Artemisznek, a vadászat jutott. A kialakult szabályok, törvények megszegése súlyos bonyodalmakat okozhatott. Athéné egyszer rajtakapta Aphroditét, ahogy szövőszék mellett dolgozott, jóllehet számára csak a szerelmi ügyek irányítása volt kijelölve. Zeusznál tiltakozott, hogy sérelem esett az ő ősi jogain és kilátásba helyezte, hogy teljesen lemond róluk. Aphrodité visszakozott, s többé már nem dolgozott⁽⁴³⁾. Az Erinnüszök is ragaszkodtak igazságtevő jogaikhoz, s a Moirákra hivatkoztak Apollón ellenében⁽⁴⁴⁾. Az istenek osztozkodásához hasonlóan történt az ősi társadalomban a foglalkozások vonatkozásában történő megegyezés. A társadalomnak érdeke volt a mesterségek megbízható gyakorlása és folytonossága. A zsákmány, a föld elosztását is szokásjog szabályozta. Ebből a szempontból érdemes tovább kísérni Meleagrosz történetét.

Fiatal férfi korában apja, Oineusz megsértette Artemiszt, ezért az istennő borzalmas vadkant küldött Kalüdon pusztítására. Garázdálkodásának semmilyen magányos vadász nem állhatott ellen. Meleagrosz erős csapatot szervezett a vadkan elejtésére. Eljött a spártai és a messzéniai ikerpár Kasztór és Polüdeikész, Idász és Lünkeusz, az attikai Thészeusz, a thébai Iphiklész, a pherai Admétosz, a lapitha Peirithoosz, a phtiai Péleusz, a szalamiszi Telamón, az argoszi Amphiaraoz hogy csak a legjelentősebb héroszokat említsem, tehát egy rendkívül fontos esemény volt. Rajtuk és sok más hősn kívül megjelent az árkádiai szűz, Atalanté és Althaia királyné két fivére, vagyis Meleagrosz nagybátyjai. Az emberi áldozatokat követelő küzdelem avval fejeződött be, hogy Atalanté és Amphiaraoz megsebesítették, Meleagrosz pedig ledöfte a fenevadat, s a lenyúzott bőrét Atalanténak ajándékozta, akibe szerelmes lett. Ezt azonban a nagybátyjai tűrhetetlennek tartották. Kijelentették, hogyha Meleagrosz nem tart igényt a zsákmányra, akkor az származásuk jogán kizárólag őket illeti meg. A vita tettelegességgé fajult, melynek súlyos következményei lettek, de erre majd csak később (a 18. oldalon) térek vissza⁽⁴⁵⁾.

G. Thomson szerint azért lettek a Moirák sorsot fonó istennők, mert az emberi társadalomban is a nők feladata a ruhák fonása, készítése. Mármost az ősi népeknél a ruhának nemcsak testvédő funkciója volt, hanem mágikus hiedelmek övezték. Ennek

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 47 -

lényege, hogy az ember ruhája és élete között szoros összefüggés rejlik. Ugyanilyen szerepet játszott a tetoválás, a festés, a lekapcsolható dísz is. Ebből adódóan a fonás tevékenysége különös jelentőséggel bírt ⁽⁴⁶⁾.

A klasszikus kor Sorsistennőkkel kapcsolatos hite lényeges változásokon ment keresztül. A Moirák együttműködnek Zeusszal, sőt később Zeust Olümpiában, illetve Apollónt Delphoiban Moiragetésznek, „Moirá vezetőjének” is nevezik, tehát a „fiatal istenek” hatalma alá kerültek ⁽⁴⁷⁾. Az Olümposzi Zeusz athéni templomában, a főisten szobra fölött a Moirákat ábrázolták, s ez Pauszaniász szerint arra utal, hogy „a sors és a végzet egyedül Zeusznak engedelmessékedik” ⁽⁴⁸⁾. Valóban ezt jelenti-e, az számomra nyitott kérdés, de egyértelműnek tűnik, hogy a kérlelhetetlen istennők egyeduralma végérvényesen leáldozott. A korai görög társadalomban a törvényeket a Moirák szabták vagy az ugyancsak nőnemű Themisz istenség. Lukács József felhívja a figyelmet, hogy a poliszok kiformalódása idején a Hórák – akik addig az évszakok istennői voltak – „... nyíltan az új társadalmi szabályozás eszközeivé válnak, és részben átveszik a Moira-elv helyét. Az első hóra, Eunómia neve már maga is sokat sejtető: ő a rend, a törvény fenntartója. A nomosz eredetileg felosztást jelent, de soha nem volt kapcsolatban a sorsvetéssel, és csak a legelőre vonatkoztatták, a szántóföldre nem. Így könnyen alakulhatott át a moira dinamikusabb elve helyébe lépő állapotörvényé, a fennállóval való kibékítés eszközévé. Eiréné a békét – később mindenekelőtt a poliszon belüli békét, a társadalmi küzdelmek, a pártharcok megfékezésének elvét képviseli, Diké, az igazságosság elve pedig szintén az új közösségen belül kialakult heterogenitás közös nevezőjét, a közös mérték képviselőjét jelenti – az osztályellentétek talaján. Ne feledjük: Diké a Homérosz utáni költészetben gyakran azon a helyen szerepel, ahol azelőtt a moira.” ⁽⁴⁹⁾ Később, a patrilineáris korban a törvény fogalmát a hímnemű nomosz szóval jelölték. G. Thomson a folyamatot így foglalja össze: „Az új istenek győztek. Az állam a törzs fölé kerekedett” ⁽⁵⁰⁾.

Az erinnűszök

„...S ez így marad: jól tudunk
megállni bosszút, sosem
feledni. Tiszteltek
s Kérlelhetetlenek vagyunk;
miénk ez az iszonyú feladat,
az istenektől távoli,
a naptalan lábban,
úttalan és gonoszulrögös, élő
s holt szemeknek egyaránt.
Van-é halandó, ki nem
remeg, ki nem tisztel így
ha hallja törvényem,
a Moiraadta, istenek

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 48 -

szerint is örökösét? Ez az én
ajándék részem, ősi, és
a tisztelet tőlem
nem marad el, noha földnek alatta
van, vak éjben, otthonom.”⁽⁵¹⁾

Az Erinnüszök szintén a legősibb istenségek egyik csoportját alkotják. Születésük sajátos módon történt. Gaia felbujtására a Titánok lázadásra szánták magukat apjuk, Uranosz ellen. Cselekedni azonban csak Kronosz mert. Mikor az éj leple alatt Uranosz át akarta ölelni párját, Gaiát, előugrott és sarlójával levágta apja szemérmét. Az ekkor földre csöppent és befogadott vércseppekből lettek az Erinnüszök, név szerint Alektó, a „soha nem pihenő”, Tisziphoné, a „gyilkosságot megtorló”, és Megaira, az „ellenséges”. Lakóhelyük az alvilág⁽⁵²⁾.

Könyörtelenül üldözik a vétkeket mindenütt. A kígyóhajú, kutyafejű, szénfekete testű, denevérszárnyú, vérben forgó szemű külsejükkel, rézszöges korbácsukkal sokkoló hatást keltenek. Áldozataik iszonyú kínok között pusztulnak el, így állítják vissza a megsértett világrendet.

Általában a vér „szent kötelességeit” védik, de nem ritkán más ősi jogok védnökeiként szállnak síkra. Ilyen volt az adott szó szentsége. Agamemnón így szólt esküje megtételekor:

„Legmagasabb s legfőbb isten, Zeusz tudja először,
és Gé s Éliosz s az Erinnüszek, ők, kik a földnek
mélyén büntetik azt, ki csalárdul tette az esküt”⁽⁵³⁾.
Télemakhosz saját bekövetkezendő sorsát tárta fel azzal, hogy elfogadta

Antinoosz „istentelen” követelését:

„Antinoosz, hogy is űzhetném el erővel a házból
azt aki szült s dajkált!...
...bajt hoz a daimón,
mert ha anyám elmegy, földidézi az átka a rémes
bosszúistennőket...”⁽⁵⁴⁾

A kéregetőnek álcázott Odüsszeusz a következőképpen adott hangot
felháborodásának a megaláztatásáért:

„ám ha a koldusnak van Erinnüsz, istene, akkor
Antinooszt a halál még násza előtt utoléri.”⁽⁵⁵⁾

Van olyan hagyomány is, mely szerint még az alvilágban is gyötrik a súlyos bűnelkövetőket; Ixión és Peirithoosz előtt mindig ínycsiklandozó étkek pompáznak, de a legidősebb Fúria rájuk rivall, ha venni akarnak azokból⁽⁵⁶⁾.

Jellemző tulajdonságuk, hogy mindig az idősebb jogait védik az ifjabb vétkezők ellenében. Irisz istennő figyelmezteti erre a törvényszerűsége Poszeidónt, mikor ellenszegülni készül Zeusz parancsának:

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 49 -

„Kékhaju Földövező, kívánod-e hogy Kronidésznek ezt a kemény és zord szavadat kereken kijelentsem? vagy valamit változtatnál? Hisz a jóeszű enged. Jól tudod azt: az idősebbekkel tart az Erinnüsz.”⁽⁵⁷⁾

Az öregeknek nemcsak a jogait védik oly következetesen, hanem a vágyaikat is, mégha azok erkölcstelenek és igazságtalanok is. Ezért kellett bűnhődnie Phoinixnek, Akhilleusz agg kísérőjének:

„...mikor elhagytam szépasszonyú Hellászt, hogy ne civődjam apámmal, Amüntór Ormenidésszel: mert ő feldühödött énrám egy széphajú lányért, kit szeretett, s közben feleségét semmibevette, édesanyámat; anyám folyton kért, térdem ölelve, háljam el azt a lányt, hogy megutálja az aggot: megtettem, hallgatva reá. Sejtette apám ezt rögtön, s szörnyű Erinüszeket kért sűrű imával, hogy tőlem született fiúsarj sose üljön a térdén. átkos imáit meg célhoz segítette az isten, Zeusza a földmélyének s riadalmas Perszephoneia.”⁽⁵⁸⁾

Az Erinnüsök leginkább úgy élnek a tudatunkban, mint az anyagyilkosság vagy legalábbis az anyán esett sérelem megtorlói. Oidipusz végső tragédiája az utóbbihoz tartozik. Azzal nem vádolható, hogy ténylegesen megölte volna az anyját, Iokasztét, azonban az öngyilkosságát akaratlanul bár, de mégiscsak ő idézte elő. Ez elég ahhoz, hogy kivívja maga ellen a bosszút⁽⁵⁹⁾.

Pindarosz feldolgozása szerint az Oidipusz mítoszban az Erinnüsök azt az átkot képviselik, amely Laiosztól ered.

„Laiosz királyra végzetadta gyermeke
Hozá a szörnyű véget. Éles szemű Erinnys, ezt
Ki látta, kettős gyilkos öléssel sujta hősi sarjukat;...”⁽⁶⁰⁾

Az apától eredő bosszúnak vagyunk tanúi Aiszkülosz: Heten Thébai ellen című darabjában is. Itt Oidipusz átka teljesedett be két fián, akik egymás keze által estek el a csatatéren⁽⁶¹⁾

Az anyán esett sérelem és ennek súlyossága nyomon követhető Meleagrosz további történetében. A vadászat hőse a zsákmány birtoklási jogának kapcsán összeütközésbe került nagybátyjaival és leszúrta őket. Althaiia, mikor hírül vitték neki, hogy testvéreit a fia megölte, elkeseredésében az alvilági erőket hívta segítségül Meleagrosz tönkretételére. Közben a halottak és Althaiia rokonai, a pleuróni kurészek háborút kezdeményeztek a kalüdoni aitólok ellen a történetek miatt. Mikor Meleagrosz értesült anyja átkáról, haragjában visszavonult a harcból, s nem tett mást, csak felesége, Kleopatra mellett heverészett. A

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 50 -

kurészek éltek a számukra kedvező fordulattal, és győzedelmesen vonultak előre a kalüdoni palotáig. Hiába kérelték Meleagroszt a vének, az apja, majd az anyja, hogy védje meg őket az ellenségtől. Csak mikor a kövek már a hálóterem tetejére hullottak, akkor engedett a felesége kérésére. Kiűzte a pleuróniakat a városból. Ám eközben eljutott az átok az Erinnüszökhöz és így beteljesedett Meleagrosz végzete. A lángoló palotában a Moirák által megjelölt fahasáb tüzet fogott és elhamvadásának pillanatában a nagy hős holtan esett össze ⁽⁶²⁾.

A történet abból a szempontból is figyelemreméltó, hogy a hellén családi struktúra e mítosz tanulsága szerint meglehetősen hasonlít azokra a társadalmak családjogi viszonyaira, melyeket egy egész sor kutató (például Morgan, Frazer, Malinowsky) feltárt. A gyermek legközelebbi vérrokonának az anyját és az anya testvéreit tartották, az apa valójában nem is számít vér szerinti rokonnak. Az ilyen matrilineáris társadalomban a nők biztosítják a nemzedékek folytonosságát, vigyáznak a nemzetségi tulajdonra. Ennek a rendszernek a legfőbb védelmezői a Moirák és az Erinnüszökhöz. Mindezeket figyelembe véve, mikor Meleagrosznak sikerül elejteni a vadkant, anyai nagybátyjai jogosan formálnak igényt zsákmányra abban az esetben, ha az unokaöcs lemond róla. Ő azonban önkényesen Atalanténak, tehát egy idegen nemzetség tagjának ajándékozza. A két rokon igazságot akart szolgáltatni, hogy megtartsák a nemzetségük vagyont. Miután a vizályban életüket veszítették, testvérük, Althaia az Erinnüszökhöz saját gyermeke ellen hívja. Szabó Árpád szerint ezt azért tette, mert közelebbi rokonának tartotta a megölt fivéreit mint a fiát ⁽⁶³⁾. A néprajzkutatók munkáinak ismeretében a megállapítás szerintem valószínűleg igaz, de a megokolással nem tudok egyetérteni. Semmi bizonyíték nincs arra, hogy miért küldte volna ilyen hidegvérrel halálba a saját fiát, mikor a testvéreit már így sem éleszthette fel. Mindenesetre megállapítható, hogy más mítoszban sem találhatunk ilyesfajta felfogásra való utalást. Inkább arról lehetett szó, hogy Althaia hirtelen felindulásból elvesztette uralmát az idegei fölött. Más probléma is felmerül, ami indokolttá teszi a differenciáltabb értelmezést. A történetben korántsem ugyanaz a gynaiokratikus családjog érvényesül, mint amelyet például G. Thomson leír: „A gyermekek az anya nemzetségéhez tartoznak. Felnövekedvén a férfiak más nemzetségek asszonyait veszik feleségül és átköltöznek abba a nemzetségbe, amelyikbe beházasodtak. Az asszonyok saját nemzetségükben maradnak.” ⁽⁶⁴⁾ A pleuróni Althaia ezzel szemben házasságot köt az idegen nemzetségbeli Oineusszal és odaköltözik, ott él. De Meleagrosz sem települt át Messzéniaiba, mikor feleségül vette Kleopátrát, jóllehet a matriarchális rendszer ezt követelné. Más vonatkozásban sem lelhető meg ebben és a mítoszok nagy részében a korlátlan női monarchia. Minderre az lehet a magyarázat, hogy az általunk ismert mitológia elterjedésekor Hellaszban már csak bizonyos tradíciók formájában létezett a matriarchátus.

Meghatározó szerepet játszottak az Erinnüszökhöz Alkmaion sorsában, amiről elmondható, hogy a Labdakidák tragédiájának az epilógusa. Alkmaion, Amphiarosz argoszi jós és hadvezér fia. Az apa a Thébai elleni támadás hét vezetőjének egyike volt. Előzőleg vonakodott részt venni a harcban, mert látta a baljós jövőt. Feleségét, Eriphülét azonban

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 51 -

megvesztegették egy bűvös nyakláncsal, és ez végzetesnek bizonyult számára. Tudniillik egy régebbi megállapodás értelmében kénytelen volt alávetni magát a döntésének és ez most azt jelentette, hogy nem vonhatja ki magát a Thébai elleni akcióból. A jós meghagyta fiainak, hogy torolják meg az ő halálát és indítsanak háborút Thébai ellen. Amphiaraoz öt vezértársával elesett Kadmeia ostromakor, a vállalkozás teljes kudarcba fulladt ⁽⁶⁵⁾.

Tíz évvel később a hét vezér fiai, az Epigonoszok újabb offenzívát indítottak. Ezt megelőzően Alkmaión, akit fővezérré választottak, heves elvi vitát folytatott bátyjával, Amphilokhossal, hogy helyes-e egyáltalán ez a hadjárat. A döntőbíró szerepét ismét anyjuk, Eriphülé töltötte be, akit újra megvesztegettek, ezúttal egy gyönyörű ruhával, s így a támadás mellett foglalt állást. (A bűvös nyakláncot és ezt a ruhát egykor az istenek ajándékozták Harmoniának, Thébait alapító Kadmosz király feleségének.) Ez a hadjárat meghozta az előre megjósolt argoszi diadalt. Kadmeia bevétele után Alkmaión értesült arról, hogy Eriphülét megvesztegették ellene. Mivel nemcsak apja utolsó kívánsága, de Delphoi is bosszút sugallt, Alkmaión végzett anyjával. Erre az Erinnüszök üldözőbe vették és megőrjítették. Hiába menekült bárhová, mindenütt a nyomában voltak. Pszopiszban Phégeusz király, Apollón befolyására megtisztította a vérbűntől, és leányát, Arsinoét feleségül adta hozzá, akinek Alkmaión odaadta Harmonia nyakláncát és ruháját. Az Erinnüszök azonban nem tágítottak. Végül Apollón azt tanácsolta neki, hogy olyan helyet keressen, amely még nem létezett anyja halálakor. Hosszú vándorlás után Akhelóosz folyóhoz ért, s itt talált egy hordalékkal nemrég megteremtődött szigetet, tehát ez megfelelt a kívánalomnak. A folyamisten másodszor is megtisztította, és feleségül vehette a leányát, Kallirhoét. Itt megmenekült volna az Erinnüszöktől, csak hogy Kallirhoé mindenáron magának akarta tudni Harmonia dísz tárgyait. Ezekért Alkmaión újra útra kelt és azt füllentette az első feleségének, hogy azért kéri el a holmikát, mert fel akarja áldozni Delphoiban Apollón támogatásáért. Az egyik szolga azonban kipletykálta a történetet, és Phégeusz király, a lányán esett sérelem miatti haragjában a fiaival orvul meggyilkoltatta Alkmaiónt ⁽⁶⁶⁾.

A történet külön érdekessége, hogy bár az Erinnüszök, nagyon meggyötrik Alkmaiónt, mégsem ők végeznek vele. Itt úgy gondolom, a baljóslatú bűvös tárgyak teremtik meg a vezérmotívumot (mint oly sok más történetben). Ennek kapcsán szerintem a Moirák és az Erinnüszök lénye, tevékenysége egybemosódik, annál is inkább, mert ezt a mítoszt csak késői források említik. Egyébiránt ez a hagyomány több vonatkozásban hasonlít Oresztész történetéhez. Az analógiák közül kiemelkedően a legfontosabb az anyajog és az apajog antagonizmusának megnyilvánulása.

Oresztész apja halálának nyolcadik évében titokban visszatért száműzetéséből Mükénébe, és bosszút állt a gyilkosokon, az anyján, Klütaimnéztrán és apai nagybátyján, Aigiszthoszon. Erre Apollóntól kapott felhatalmazást. Az Erinnüszök azonban éppúgy kínozták, mint Alkmaiónt, Apollón se óvhatta meg őt. Hosszú szenvedés után Athénba vetődött, ahol Pallasz Athéné segítségét kérte. Az istennő felállította a törvényszéket erre a célra létrehozott Areioszpagoszon. Kinyilatkozta, hogy a város polgárainak kell

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 52 -

meghozniuk a döntést. A vád képviselői az Erinnüszök voltak, akik mindenképp le akartak számolni az anyagyilkossal. Oresztész védelmét Apollón vezette, aki nyomást gyakorolt rá a tett elvégzésében, s a megtisztási szertartást is elvégezte. Az Erinnüszök Klütaimnéztra védelmével az anyajogért szállnak síkra, míg Apollón Agamemnón és Oresztész támogatásával az apajogért ⁽⁶⁷⁾.

Az anya- és apajog problématikája legpregnánsabban Aiszkhülosz Oreszteiájában vetődik fel:

„Az Erinnüszök karvezetője: S mi módon ölted őt meg, el kell mondanod.

Oresztész: Halld hát: nyakára sújtott kardvonó kezem.

Karvezető: S ki biztatott, kinek tanácsa vett reá?

Oresztész: Ez isten jósszavára tettem; ő a tanúm.

Karvezető: A jós beszélt rá, hogy megöld szülőanyád?

Oresztész: S e sorsomért még máig sem panaszkodom.

Karvezető: Ha most a döntés megragad, másképp beszélsz.

Oresztész: Apám a sírból, bízom megsegít.

Karvezető: Csak bízz a holtakban, szülődnek gyilkosa.

Oresztész: Mert kétszeres bűn szennyét hordta bélyegül.

Karvezető: Hogyan? Világosítsd fel a bíráidat.

Oresztész: Megölte férjét, és apámat ölte meg.

Karvezető: Te élsz, de ő legyilkoltatva tiszta lett.

Oresztész: Futásra míg élt, mért nem űzted őt is így?

Karvezető: A férfival, kit ölt, nem volt a vére egy.

Oresztész: És én viszont anyámmal vérrokon vagyok?

Karvezető: Nem táplált-é gyilkos, ő az öve alatt?

Anyádnak drága vérét megtagadni vágysz?

Oresztész: Tanuskodj már, Apollón; és fejtsd ki most:

hogy őt megöljem, volt-e énnekem jogom?

Mert nem fogom tagadni, hogy megtettem ezt:

de, hogy te mit tartsz, vajjon joggal öltem-e,

vagy jogtalan, dönts el, hadd adjam tudtukul.

Apollón: Nyíltan kimondom: Pallasz nagy tanácsa, halld,

hogy joggal ölt;...” ⁽⁶⁸⁾

Tehát az Erinnüszök itt semmiféle férfi- vagy apajogot nem ismernek el, szerintük Klütaimnéztra cselekedete nem büntetendő. (Itt érdemes megjegyezni, hogy bizonyos esetekben az Erinnüszök szerepet kaptak a férfiak egymásközi sérelmeiben is – mint ahogyan utaltam is rá –, de férfiak jogait sohasem érvényesítik a nők rovására.) Apollón viszont Zeust, s ezzel az új rendszert szolgálja. A régebbi éra hívei azonban természetszerűleg kétségbe vonják ennek legitimitását:

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 53 -

„Apollón: Igazságomról tudjátok meg, mily erős
kövessétek tehát apámnak óhaját,
mert esküszó nincs, mely Zeusznál
hatalmasabb.

Az Erinnüszök karvezetője: Zeusz adta hát, szerinted, ezt a jóslatot,
hogy küldd Oresztészt: álljon apjáért boszút,
s szülőanyját ne is tisztelje semmiképp?

Apollón: Igen, mert más, ha férfiú hal, oly nemes,
kit tiszteltté Zeusz adta kormánypálca tesz,
s hozzá asszony kezétől s nem is Amazón
gyors, messzeszálló vesszejétől hullva el...

Karvezető: Az apja vesztét, mondod, többre tartja Zeusz;
de éltes apját ő kötözte meg, Kronoszt.

Nem szól ez ellen az, mit itt beszélsz nekünk?” (69)

A konfliktus főpillére a vérrokonság kérdése. Az „agg istennőkkel” szemben
az új halhatatlanok a nemzés jogát részesítik előnyben:

„Apollón: ...akit szülöttnek hívnak, annak anyja nem
szülője, csak dajkálja ő az új magot:

az adja, ki nemzi, s barátnő barátnak, ő
a sarját őrzi, hogyha isten engedi.

S tekintsd e szómnak itt tanúságtételét:
apává lenni még anya nélkül is lehet:

itt áll a példa, Pallasz, nagy Zeusz magzata,
kit női méh sötétje nem táplált - nevelt,
de ily szép sarjat istennő se szült soha.” (70)

„Athéné: ...engem asszony nem szült, nékem nincs anyám;
férfit dicsérek - bárha férjhez nem megyek
egész szivemmel, mert csak apámé vagyok.

S bizony nem gondom így oly asszony végzete,
ki férjét, háza gazdáját gyilkolta le.” (71)

Ugyanez a konfliktus vetődik fel más aspektusban Szophoklész Élektrájában Klütaimnésztra és Élektra között. Itt Élektra hívja a bosszú szellemét anyja megbüntetésére, míg Klütaimnésztra szerint az igazság helyreállt azzal, hogy az ártatlanul elpusztított leányát, Iphigeneiát megtorolta.⁽⁷²⁾

J. J. Bachofen felhívja a figyelmet a Klütaimnésztra és Élektra közötti ellentét lényegére: az előbbi nem más, mint a gynaikokratikus jog immanenciája. A férjeiket hűtlenségük miatt elpusztító lemnoszi nőkhöz, valamint a nászéjszakájukon gyilkoló Danaidákhoz hasonló jelenség. Élektra viszont nem ismeri el az ilyenfajta jogokat, sőt - mivel nő létére

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 54 -

idegenkedik a nők szupremitásától – a fivére férfiasságában bíz, s közben mindig apja emlékének tűnődik. ⁽⁷³⁾.

A vérrokonság kérdésének érintésével nem kisebb probléma vetődik fel, mint a leszármazás nyilvántartása, az öröklődés. Ezzel kapcsolatban G. Thomson a következőket jegyzi meg: „Az Erinysek egy olyan közösség összellemei voltak, amelyben a leszármazást anyai ágon tartották nyilván, és uralkodó szerepük ezekben a mykénai korszakból származó hagyományokban azokat a dinasztikus konfliktusokat tükrözi vissza, melyeket a matrilineáris társadalom uralkodó osztályában a tulajdon rohamos gyarapodása idézett elő.” ⁽⁷⁴⁾ Általánosan elfogadott álláspont szerint (Thomson szerint is) Hellaszban a dórok is a patriarchális rendszert terjesztették el. Az eközben felmerülő örökösödési ellentéteket (melyek a patrilineáris és a matrilineáris hagyományokon alapultak) G. Thomson a Hérakleidák mítoszával, ezen belül Temenosz király históriájával magyarázza. Forrásának alapjául csak Apollódorosz munkája szolgálhatott: „Temenosz nemigen szívelte fiait, Age-laoszt, Eurüpioszt és Kalliaszt, inkább leányához, Hürnethóhoz s annak férjéhez Déphontészhez vonzódott. Fiai tehát rávettek néhány embert, hogy fizetség fejében öljék meg az apjukat. Miután megtörtént a gyilkosság, a hadsereg úgy határozott, hogy a királyság Hürnethóé és Déiphontészé lesz.” ⁽⁷⁵⁾ Az angol szerző Temenoszt a dórok egyik vezetőjének nevezi, tehát meg van győződve arról, hogy a mitikus Hérakleidák valójában csak a hódító dór törzsek lehettek ⁽⁷⁶⁾. Így azonban, meglepő módon ellentmondásba kerül: ezek szerint épp a Hérakleida dórok lettek volna az anyajog hívei.

Szimbolikus értékű, ahogy az Aiszkhülosz drámában az Erinnüszök reagálnak pozíciójuk elvesztésekor:

„Jaj, ti ifjú istenek,
az ős rendet így
tiprók, kezemből birtokom kitépitek:
de én szegény és megvetett, ma haragosan
cseppentem szívem
csupa, csupa mérgeit
itt e földre gyászomért.” ⁽⁷⁷⁾
„Hogy e csapás, iszony ért!
hogy odalent legyen a lakom ős bölcsnek,
s ki se becsül, mocskot, ó!
de mérget lehel
szivem s csupa dühöt;
Jaj, jaj, szörnyű!” ⁽⁷⁸⁾

Hogy aztán elfogadták-e Athéné javaslatát, és az új törvényekhez alkalmazkodva Eumeniszek „ünnepélyesek” lettek-e, vagy tovább folytatták addigi tevékenységüket – abban megoszlanak a tradíciók. ⁽⁷⁹⁾ Abban viszont általános az egyetértés, hogy ekkorra az anyauralom vereséget szenvedett, a férfimonarchia mind korlátlanabbá vált. Mivel ez a harc

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 55 -

megbékéléssel, kiegyezéssel fejeződött be, feltételezhető, hogy a két rendszer között volt egy bizonyos időtartamú átmenet, míg az új rend magába olvasztotta a régit. Ezt a következtetést arra alapozom, hogy békés „rendszer váltáskor” a szembenálló felek mindig valamiféle konszenzusra jutnak. Hogy átmeneti időszak volt, azt Hérakleidák fentebb leírt története is megerősíti, s egyben példázza, hogy a radikális út sem hoz mindig gyors hatalomváltást. A történet szerint nem megállapodás útján, hanem fegyveresen diadalmaskodott a patriarchátus, ám így sem törölte el egycsapásra, hanem csak átformálta a legyőzött ősi kultuszt. Apollodórosz részletesen leírja a Hérakleidáknak, vagyis Héraklész leszármazottainak küzdelmes sorsát is, ami azért érdekes, mert G. Thomson és nyomában több kutató őket tartja a hódító, patriarchális dóroknak. Miután Héraklész az istenek közé emelkedett, gyermekei, halálos ellenségük, a mükénei Eurüsztheusz elől, viszontagságos menekülés után Athénban nyertek védelmet. Az istennő városának segítségével legyőzték üldözőjüket és fiait, átvonultak az Iszthmoszon, és bevették az összes peloponésszosi várost. Itt azonban dögvész tört ki, s erre az isteni figyelmeztetésre kivonultak a félszigetről. Delphoi azt jóslta, hogy három aratás múlva foglalhatják vissza Pelopsz földjét. Eltelt három év, de támadásuk katasztrofális vereségbe fulladt, ráadásul a tengeren is súlyos veszteségeket kellett elszenvedniük. Kiderült, hogy félreértelmezték a jóslatot. Ugyanis a három aratás nem a földre, hanem a nemzedékekre vonatkozott. A forrás szerint végül is nem kellett megvárni a harmadik nemzedéket a győzelemhez ⁽⁸⁰⁾.

Érdekes választ ad J. J. Bachofen arra a kérdésre, hogy miért csak a kiömlő anyavér hívja fel az Erinnüszöket a föld mélyéből. Mert az Erinnüsz maga a Földanya. Szubsztanciálisan magába foglalja az anyai, a női anyagot. Az anyagyilkosság ily módon őt, a földet gyalázza, hiszen az anya a földet képviseli. A meggyilkolt anya visszakerül a földbe és egyesül a Nagy Istennővel. Ekképpen változott Klütaimnésztra is Déméter Erinnüszé. Más gyilkosságokat is bosszú követ, de azok emberi képességek vagy szerencse révén kikerülhetnek, azonban az anyagyilkosokat maga a föld torolja meg, mivel a bűnös a legfőbb törvényt, az anyai föld törvényét sértette meg. A tellurikus természet rendjének felforgatását csak a gyilkos halálával lehet helyreállítani. Addig azonban a föld nem tud termést hozni, nem tudja betölteni az anyagi rendeltetését ⁽⁸¹⁾. Bachofen a fentieket a következő idézettel támasztja alá:

„Az Erinnüszök karvezetője: Éj anyám, szülöm, te hallgass rám,
ki az immár kihunytszeműt s ki még
lát, sújtom: a Létó fia
engem itt meggyalázna:
elragadván vadam,
mely pedig már az enyém,
anyja vére szennyezi.” ⁽⁸²⁾

Nekem tetszik Bachofen elmélete, de az érvként felhozott idézet nem bizonyító erejű számomra.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 56 -

G. Thomson leírja, hogy a matriarchális rendszerben a Moirák a törzsi-nemzetségi szokások tekintélyét őrizték, olyan formában, ahogyan ez a véneken élt. Ezt a tisztséget a nők töltötték be, ebből következtethetően a Moirák eredetileg a nemzetség összellemei voltak. Az Erinnüszök is ilyenek lehetnek. Thomson fel is teszi a kérdést: nem ugyanazzal az istenháromsággal van-e dolgunk? Az azonosság megnyilvánulását elsősorban Hésziodosznál látom:

„Nüxnek a lányai még a kegyetlen Kérek, a Moirák:
Klóthó és Lakheszisz, meg a harmadik: Atroposz, ember
jó és balsorsát tőlük nyeri még születéskor,
s férfi vagy isten lép túl mértékén, utoléri,
s fel nem hagynak az istennők dühös indulatukkal
míg csúful meg nem fizet érte, ki bűnt követ el.”⁽⁸³⁾

Az angol szerző szerint nem azonosak mivel különböző helyekről származnak: míg az Erinnüszök égei eredetűek, a Moirák indoeurópaiak. Emellett egy egész sor etimológiai alapú érvelés szól⁽⁸⁴⁾, de ezekre nem térhetek ki. Másrészt az Erinnüszökkel szemben a Moirák fogalmához sosem társultak állat-asszociációk. „Az Erinnüszök egy matrilineáris társadalom összellemei lévén, megőrizték kapcsolatukat a nőnemű ősökkel; amikor azonban az indoeurópai nyelvet beszélő népek szétszóródásuk előtt átvették a patrilineáris leszármazást, a Moirák nem képviselték többé az ősöket – az ősök most már férfiak voltak –, és így elszakadtak totemisztikus eredetüktől.”⁽⁸⁵⁾

Az biztosan nyomon követhető, hogy a „hármás Moira” és a „nemfelejtő Erinnüszök” szorosan egymáshoz kapcsolódtak:

„Jaj, egymást megölő végzetük átkai!⁽⁸⁶⁾
jaj, Sors, te nyomoradó, fekete nyűg,
Oidipusz árnya, éjsötét
Erinnüsz, ó, erőd, hatalmad végtelen” – keseregnek a thébai asszonyok
Aiszkhülosz darabjában.⁽⁸⁷⁾

Agamemnón a transzcendentális erőket okolja elhibázott döntéséért:

„Gyakran mondtak már az akhájok nekem ilyesmit,
ócsároltak elégszer, bár oka nem vagyok ennek,
mert Zeusz tette, s a Moira, s Erinnüsz, a ködbebolygó:
gyűlésen szívembe ezek dobták a vad ártást,
aznap, amint Akhileusz zsákmányrészét eloroztam.”⁽⁸⁸⁾

Későbbi időkben is megtalálható ez az elem, de a Moirákat gyakran Diké, az „Igazság” helyettesíti⁽⁸⁹⁾. Mindezt Herakleitosz is megerősíti: hogyha Hélios túlhaladná a saját mértékeit az Erinnüszök, Diké szolgálai visszatartaná⁽⁹⁰⁾. Mivel a mértékek valójában osztályrészek, Thomson arra a következtetésre jut, hogy Diké funkciói eredetileg a Moiráké

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 57 -

voltak, és szerepüknel fogva az Erinnüszökkal szoros kapcsolatban maradtak ⁽⁹¹⁾. Erre Bachofen is rávilágít: „Az Erinnüszök egész fellépésükkel kimutatják, hogy nem önkényből, nem pusztán jókedvükből járnak el véres bosszú tisztségükben, hogy sokkal inkább saját tellurikus természetük kényszerítő erejéből követelik áldozatul az anyagyilkost: nem akarják, hanem erre kényszerülnek. Moira a chtonikus természettörvény megtestesítője, s ezért a Dikével, Themisszel (igazság-istennők), Poinéval (bosszúistennő) oly közel rokon Moira rótt ki rájuk e tisztséget, amelybe már ők maguk is belefáradtak, s amelyet ők maguk is el szeretnének végre vetni maguktól, de nem tudják, mert ez alkotja legbensőbb lényüket.” ⁽⁹²⁾ Tehát az Erinnüszök és Moirák kapcsolatára jellemző, hogy az előbbieket hajjták végre a büntetéseket az „Osztályrészen” és az „Igazságon” esett sérelmekért. Modern értelemben a Moirák a törvényhozó, az Erinnüszök a végrehajtó hatalom. Ez annál is inkább adekvát, mivel a Moirák kapcsolaton belüli primátusa az indoeurópai elem uralkodó tényét jelzi. Minderre a Meleagrosz-mítosz a legékesebb bizonyíték. Később nemcsak a Moiráknak csökkent a hatalmuk – korábban erről szó volt – hanem az Erinnüszöké is ⁽⁹³⁾.

Érdekelte-e az aiszkhüloszi Athént a matriarchátus problematikája? Trencsényi-Waldapfel Imre az Aiszkhülosz-kötet előszavában azt írja, hogy Th. Sinko szerint ebben a korban már nem volt aktuális ez a kérdés ⁽⁹⁴⁾. Ugyanerre a megállapításra jut Ritoók Zsigmond is ⁽⁹⁵⁾. Ezzel szemben G. Thomson álláspontja az, hogy a nemek közötti konfliktus az V. századi Hellaszban eleven kérdés volt, erre vall többek között Euripidész Médeiája vagy Arisztophanész Lüszisztratéja is ⁽⁹⁶⁾. Emellett a nők társadalmi helyzete jelentékeny különbséget mutatott a görög poliszokban, jelesen Attikában és Lakedaimónban ⁽⁹⁷⁾, s ez is magyarázza, hogy az attikai írókat (Aiszkhülosz, Szophoklész, Euripidész, Arisztophanész) foglalkoztatta a nemek társadalmi helyzete ⁽⁹⁸⁾. Arisztotelésztől tudjuk, hogy még Szolón törvényei után is felvetődött a női örökösök kérdése a fejletlenebb poliszokban (Hesztiaia, Mitüléné, Phókisz) ⁽⁹⁹⁾.

Trencsényi elfogadja Thomson állítását – számomra is ez a meggyőzőbb –, amely szerint Aiszkhülosz ismerte az athéni örökösödési törvény alapját, és felmérte, hogy az új rend hátrányos a nőkre, mivel a régiben, az exogámiában a nő konfliktus esetén a rokonai védelmét kérhette. De a törzsön kívüli házasság rendszerének megszűnésével nem volt erre lehetősége, mert csak férje rokonai vették körül ⁽¹⁰⁰⁾.

Polgár Iván az értekezésében azt írja, hogy Oresztész bosszúját és vesszőfutását Aiszkhülosz ihlette ⁽¹⁰¹⁾. Ennek azonban ellentmond Sztészikhorosz ránk maradt töredéke, mely korábról datálódik:

„Íme az álma: felé közelít egy vérbeborult fejű sárkány.

Látja, felismeri ez: Pleiszthenész, a király.” ⁽¹⁰²⁾

Jánosy István szövegmagyarázata: „Klütaimnésztra egy rossz álomból sejteti meg végzetének közeledtét. Először az, akit meggyilkolt, a férje jelenik meg neki kígyó alakban

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 58 -

(lélekkígyó) vérző fejével, majd az alak elváltozik és saját fiát, Oresztészt ismeri fel benne, aki Agamemnón egyetlen jogos utóda.”⁽¹⁰³⁾

A lükiai hagyományok

„Az anyajoggal kapcsolatos minden kutatásnak a lykiai népből kell kiindulnia. Ennél a népnél találhatók a legmegbízhatóbb és tartalmilag is leggazdagabb bizonyítékok.”⁽¹⁰⁴⁾

A bizonyítékok közül talán Hérodotosz munkái a legfigyelemreméltóbbak. Elbeszélése szerint ez a nép Krétából ered, Szarpédón királyuk uralkodása idején települtek át Lükiába. A szokásaik részben a krétaiakkal, részben a káriaikkal egyezik. Feltűnést keltő hagyományuk, hogy nem apjuk, hanem anyjuk nevét viselik, az anyai őseiket tudják felsorolni. A szabad nő gyermekei szabadok maradnak, még akkor is ha az apa rabszolga. De törvénytelenek azok az utódok, melyek idegen származású asszonytól vagy rabszolgánőtől fogantak, bármilyen tekintélynek örvend is az apa⁽¹⁰⁵⁾. Több antik szerző megerősíti ezt az anyajogú Lükiáról szóló forrást⁽¹⁰⁶⁾.

A régészeti leletekből kitűnik, hogy a lükiaiak szoros kapcsolatban álltak a dór hódítás előtti Krétával. A minószi Kréta és Mükéné vizsgálatokor bebizonyosodott, hogy a nők szociális pozíciója lényegesen magasabb szintet ért el akkoriban, mint Hellász későbbi történeti korszakai alatt⁽¹⁰⁷⁾.

Homérosz és Hésziodosz „Olümposzán” Héra és Zeusz házaspárként uralkodik, mégpedig a férfiisten dominanciájával; a minószi Krétában viszont az anyaisten állt a hódolat központjában egy lényegesen csekélyebb respektussal bíró férfitárssal. A. B. Cook álláspontja szerint e két pár mítoszokban megismert alakja korábbi idők rekonstrukcióján alapszik. Két különböző régebbi hagyományokban ezek az istenek, melyek utóbb házastársi viszonyba kerültek, semmiféle kapcsolatban nem álltak egymással⁽¹⁰⁸⁾. Héra és Héraklész az egyik istenpár, az istennő vezető szerepével, a másik pár Dióné és Zeusz, az utóbbi dominanciájával. A Héra-Héraklész pár minószi, a másik indoeurópai. Az indoeurópai népek beözönlésével a főistenük is uralkodó lett a félszigeten; feleségül vette az anyaistennőt, aki másodrendűvé degradálódott, s ez a folyamat egyben a nők társadalmi helyzetének lecsúszását is mutatja⁽¹⁰⁹⁾. Meg kell azonban jegyezni, Krétában „léptenyomon” a bikakultusz jegyeibe „botlunk”. Emiatt felvetődhet, hogy a krétai matriarchátus feltételezése kevésbé indokolt. A kutatók ellenkező véleményen vannak: szerintük a minószi Krétán a nők helyzete lényegesen kedvezőbb mint másutt általában. Sarkadi János ezt írja frissen megjelent tanulmányában: „A nők Krétán a társadalmi élet fő szereplői, központi szerepük van a vallási szertartásokon, ott pompáznak az ünnepélyeken elegáns frizuráikkal, a mellet szabadon hagyó kacér kabátkákban, hullámozó harangszoknyákban, de aktívan részt vesznek a sportéletben, még a veszélyes bikajátékokon is. Krétán egyébként a kultuszban túlnyomó az istennők szerepe, a férfiistenek mellékesnek látszanak mellettük. Talán régi, matriarchálisabb korok öröksége az, ami a vallásban is megjelenik, és elősegíti a krétai nők szabadabb helyzetét, más körülmények közt, új formákban is?”⁽¹¹⁰⁾

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 59 -

Az ősi állapot jegyei tehát Hérodotosz idején leginkább Lükiában maradtak meg. L. H. Morgan említi, hogy ebben az időben a lükiak már hellenizálódtak, s szerinte még a krétai időkből fennállott izoláltságuk lehet a magyarázat a késői korig megőrzött nőági leszármaztatásra ⁽¹¹¹⁾.

Az írásos és tárgyi bizonyítékok mellett az amazónokról szóló történetek is e vidék nőuralmi rendszerét sejtetik, hiszen Hippolüté és Pentheszileia harcos törzsei szintén kisázsiaiak.

Bachofen a gynaikokratia vizsgálatának szempontjából döntő fontosságot tulajdonít a Bellérophontész-mítosznak.

A korinthuszi király Lükiába kerülése előtt Tirünszben tartzkodott Proitosz király vendégszeretetéet élvezve. Proitosz feleségének, Anteiának (más források szerint Szteneboia) megtetszett az ifjú, de Bellérophontész nem akart visszaélni a vendégjoggal és elutasította a közeledését. Ebben a vonatkozásban is a korinthuszi héroszt látja a bázeli szerző a lükiak anyajog megteremtőjének. A hetairizmus vereséget szenved, Bellérophontész a házassági kötelék szentségének képviselőjeként jelenik meg ⁽¹¹²⁾. (A „hetairizmus” szakkifejezést Bachofen vezette be, s azzal, hogy értelmezését a miszticizmus-szimbólizmus területére vitte, kivívta Friedrich Engels és követői bírálatát.) ⁽¹¹³⁾ Anteia bevádolta bosszúvágyában a vendéget férjénél, hogy erőszakot akart elkövetni rajta, aki elküldte a hőst apósához, Iobátész királyhoz Lükiába halálos ítéletet tartalmazó táblácskával. A hérosz Pégászosz nevű csodalovának segítségével sorra legyőzte vesztére küldött ellenségeit: a kígyó-kecskeoroszlánfejű Khimairát, a szolümosziakat, az amazónokat, végül a lesből támadó legjobb lükiak harcosokat. Iobátész most már belátta próbálkozásai reménytelenségét, és inkább rokoni kapcsolatba lépett vele, feleségül adta hozzá a leányát. A hérosz nagy királyságot örökölt. Később viszont az istenek elfordultak tőle. Pégászosz lovával az Olümposzra akart felrepülni, hogy behatoljon a halhatatlanok tanácsába. A lovát azonban megvadították, Bellérophontész földre zuhant, és emberkerülő nyomorék lett ⁽¹¹⁴⁾.

A Bellérophontész-mítoszhoz tartozik egy olyan epizód is, amely csak Plutarkhosz. „De mulerium virtutibus” című művéből ismerhető meg. A termékeny író a héraikleiai Nümphisz azóta elveszett könyvéről tájékoztat. Bachofen idézi: „Egyszer egy vaddisznó dülta Héraikleia környékét, állatot és termést pusztítva, amíg csak Bellérophontész le nem terítette. De amikor a hős semmiféle köszönetet nem kapott jótettért, elátkozta a xanthosziakat (vagyis a lükiakait), s Poszeidóntól kikönyörögte, hogy az összes termőföld sőt ontson.” ⁽¹¹⁵⁾ Így minden tönkrement, keserű lett a talaj. A nők kérésétől meghatódva, a korinthuszi hős Poszeidón közbenjárásával véget vetett a pusztításnak ⁽¹¹⁶⁾.

Ugyancsak Plutarkhosz említi egy másik verziót is. Itt szintén legyőzte Bellérophontész az ellenséges támadókat, beleértve az amazónokat is, de Iobátész továbbra sem hagyott fel ármánykodásaival, ezért a tenger urához imádkozott, hogy tegye sivárrá a vidéket. Távozásakor a tenger elöntötte a síkságot. A férfiak hiába kérelték a héroszt, hajthatatlan maradt. „De mikor a nők fellebbentve ingecskéiket eléje járultak, szemérmességéből visszafordult, s a tengervíz is visszatért medrébe, ahogyan beszélük.” ⁽¹¹⁷⁾

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 60 -

Ezekből a történetekből, valamint a „férfigyűlölő” amazónok legyőzetéséből származtatja Bachofen a lükiai anyajog megteremtését, amelyben a szélsőséges, kizárólagos nőuralom megsemmisül, de a maga nem rendeltetésének visszaadott nő prioritást élvez a férfivel szemben. A férfijog kettős harcában így félsiker születik. Ezen hagyományok alapján Bellérophontészt a lükiai anyajog megalkotójának tartják. A svájci szerző szerint a nemek harca eredményeképpen Bellérophontész és Poszeidón megkísérelte az apajog győzelmének kivívását, de végül behódolt a termékenység szimbóluma, illetőleg a „szélesmellű” Földanya előtt. Véleményem szerint ezzel a teóriával szemben jelentős kétségek merülnek fel. Már a mítosz eredetével kapcsolatosan is érzékelhető a nagyfokú bizonytalanság. Plutarkhosz által említett Nümphiszről és erről az epizódról más antik szerzők nem tudósítanak. Kerényi Károly is hallgat erről a Mitológiájában. Maga Plutarkhosz sincs teljesen meggyőződve ennek a hagyománynak a valódiságáról: „E történet, mely állítólag Lükiaiban esett meg, fölöttébb hasonlít ugyan holmi meséhez, mégis régi mítoszon alapul.”⁽¹¹⁸⁾

Másrészt Bellérophontész amazónok feletti győzelme és a lükiai nőkkel szembeni visszakozása között önkényesnek tűnik az összefüggés. Számomra az sem egyértelmű, hogy az a kímélet, amelyet a korinthuszi a nők iránt tanúsított, tényleges behódolást, alávetettséget jelent. Nekem természetesebbnek tetszik, hogy ugyanarról a könyörületességről van szó, melyet például Coriolanus történetéből ismerünk. A két szituáció erősen hasonlít egymásra. Xanthoszt, csakúgy mint Rómát az adott helyzetben végveszély fenyegette. Mindkét hős engesztelhetetlen maradt a férfiak kérésére, de nem állhattak ellen az asszonyok könyörgésének. De ugyanígy említhettem volna az előbbieken tárgyalt Meleagrosz esetét is.

Meggyőzőbb a mítosz más részeinek elemzése: Bellérophontész azért nem tudott Pegaszoszán az Olümposzra emelkedni, mert lényének fizikai alapja a tellurikus víz és a földet körülburkoló, nedvességet biztosító levegő, s ezért a női principiumot megtestesítő földnek és általános értelemben vett anyagnak marad alárendeltje. Vele ellentétben Héraklész és Dionüszosz, mint a női primátus ellenségei felemelkednek az Olümposzra, s ez szimbolizálja a férfi principiumot hordozó testetlen, anyagtalan Fény, Nap győzelmét a tellurikus anyajog fölött. Ezek a jelképek magyarázzák a bellérophontészi lükiai anyajog és a héraklészi hellén apajog kialakulását⁽¹¹⁹⁾. Itt meg kell említeni egy hagyományt, amely szerint Héraklész Hippolüté amazón királynőtől elvett kétfokú fejszét kijelölt úrnőjének, Omphalénak, a lüd királynénak ajándékozta⁽¹²⁰⁾. Bachofen ezt a forrást is műveinek egy későbbi fejezetében⁽¹²¹⁾ ugyanúgy értelmezi, mint Bellérophontész esetében: „A nemek szerepe felcserélődni látszik... A harcias férfigyűlölő lány legyőzője az aphroditéi asszony rabszolgája lesz... Héraklész megtöri a nő uralmát, majd maga is meghajlik ez uralom előtt... megtörte a régi nőuralom amazoni elfajulását, és egy érzéki-aphroditéi természetű nőuralmat hívott életre.” A helyzet így meglehetősen bonyolult. Ilyen nyomatékosan hangsúlyozott elmélet hatására hajlanék arra a következtetésre, miszerint ha Bellérophontész a lükiai anyajog megteremtője, úgy Héraklész a lüdi anyajogé. Bachofen

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 61 -

viszont nem vesz fontolóra ilyen lehetőséget, hanem a fentebb említett okok alapján Héraklést a patriarchátus megalkotójává emeli. Így számomra egyetlen értelmezés látszik elfogadhatónak: Alkméné és Zeusz fiának ontogenezise egybeesik a társadalom fejlődésének bachofeni tanításával.

Az a szokás, ami a női jogrendű társadalmakban kialakult, miszerint az örökösök nem saját, hanem nővéreik gyermekeire hagyják (erről tudósít Hérodotosz, Sztrabón, Nikolaosz Damaszkénosz forrására támaszkodva Sztobaiosz és a modern kutatók egész sora), Bachofen szerint a Bellérophontész-mítoszban úgy nyilvánul meg, hogy Anteia vélt sérelmét nem férjének, Proitosznak kell megtorolnia, hanem fivérének, Iobatesznek, mivel ő az anyaméhen keresztül való kapcsolatában közelebbi rokonságban áll a sértetthez ⁽¹²²⁾. Ez azonban „műhiba”: a mítoszok egyértelműen Iobatesz leányának tüntetik fel Anteia--Szteneboiát, s nem hűgának.

Bellérophontész lükiai királyságának öröklése szintén a matriarchális gyakorlatot igazolja. Leánya, Laodameia követte őt az uralkodásban, s őtöle Szarpédón vette át a hatalmat, kizárva ezzel nagybátyjait, Bellérophontész fiait az öröklésből.

Nagy jelentőséget tulajdonít a nagy svájci felfedező a következő homéroszi soroknak:

„Mint a falomb ivadéka, olyan csak az embereké is.
Földre teríti a lombot a szél, de kizöldül az erdő,
sarjaszt más levelet, ha a szép kikelet beköszöntött:
így sarjad meg enyész ivadéka az emberi nemnek.” ⁽¹²³⁾

Ezek a szavak Glaukosz lükiai király (Bellérophontész dédunokája) szájából hangzottak el, mikor a trójai síkságon ellenségként akadt össze az argoszi Tüdeidész Diomédésszel, aki a származása felől érdeklődött. A fenti idézetből Bachofen szintén az anyajog megnyilvánulását látja, megerősítve azzal a körülménnyel, hogy egy lükiai férfitől származik: „A falevelek nem egymásból keletkeznek, hanem mind egyaránt a törzsből. Nem a falevél a falevél nemzője, hanem minden falevél közös nemzője a törzs. Ugyanígy van az ember nemzedéknél is az anyajog szemlélete szerint. Ebben a tekintetben ugyanis az apának semmi más szerepe nincs, mint a magvetőnek, aki magot hint a barázdába, és eltűnik ismét. A magzat az anyai anyaghoz tartozik, amely magába hordozta, napvilágra szülte és most táplálja. Ez az anya azonban mindig ugyanaz, végső soron a föld, amelynek szerepét a földi nő tölti be anyák és lányaik hosszú láncolatában. Ahogy a falevelek nem egymásból erednek, hanem az anyag ősejéből, Poseidón Phytalmiastól (termesztő, tenyésztő), vagy Genesiosztól (nemző), az élet törzséből.” ⁽¹²⁴⁾

Ez az elemzés korántsem arat osztatlan egyetértést; Trencsényi-Waldapfel szerint a homéroszi idézet ilyen értelmezést nem tesz lehetővé, és Bachofen teóriáját a fantáziák birodalmába utalja, hangsúlyozva, hogy a költő mindig a patrilineáris vonalat érvényesítette ⁽¹²⁵⁾.

A lükiai tradíciók alapján a szakírók közül viszonylag többen elfogadják Bachofen művét, legalábbis abban a vonatkozásban, hogy ebben a térségben maternitás uralkodott. Erre a

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 62 -

következtetésre jut G. Thomson is: Lükia földje – ellentétben az ősi indoeurópai társadalmakkal vagy Homérosz „olümposzi társadalmával” – matrilineáris volt mind örökösödés, mind leszármazás tekintetében ⁽¹²⁶⁾.

Az amazónok

„Réges-régen történt, hogy szküthák földjén olyan korszak köszöntött be, amikor nem voltak királyok, és asszonyok ragadták magukhoz a kormányzás gyepelőjét; ezek a nők kitűntek bátorságukkal és testi erejükkel. E népeknél ugyanis az asszonyok is részt vesznek a harci gyakorlatokban, akárcsak a férfiak, és bátor tettekben sem maradnak el a férfiak mögött, miért is e kiváló asszonyok sok csodás dolgot vittek végbe, mégpedig nemcsak a szkütháknál, hanem a szomszédos perzsáknál is.” ⁽¹²⁷⁾

A további vizsgálódások legígéretesebb témájául kétségtelenül az amazónokról szóló tradíciók kínálóznak. Több lényeges elemről már volt szó. A félelmes női harcosok társadalma élén a királynő állt. A pontoszi Thermódon folyó mentén laktak. A szomszédos népek férfiival csak a gyermekáldás kedvéért érintkeztek. A lányokat felnevelték, a fiúkat visszaadták apáiknak (bizonyos források szerint megölték). Jobb mellüket levágták vagy elégették, hogy eredményesen harcolhassanak. Ősüknek árész hadistent tartották. Mindezek az adatok megértetik velünk, miért nevezte Bachofen őket a szélsőséges, kizárólagos, férfigyűlő nőuralom megtestesítőinek.

Nemcsak Belléréphontész ellen harcoltak, máskor is fegyveres konfliktusokba keveredtek a görögséggel. Válogatott csapata élén először Héraklész érkezett földjükre, hogy a műkénei Eurüszttheusz király parancsára megszerezze Hippolüté királynő övét. Az egymás iránti tisztelet békés megoldással kecsegtetett, de Héra istennő ármánykodása meghiúsította a megegyezést. Azt híresztelte a harcos asszonynép körében, hogy az idegenek a királynő elrablása végett jöttek. A kibontakozó ellenségeskedésben az amazónok vereséget szenvedtek, Héraklész megölte Hippolütét és övét magához vette. Fegyvertársai is részesültek a hadizsákmányból. Az athéni Thészeusz Antiopét kapta jutalmul, és ezért Attikának egy amazón invázióval kellett szembenéznie. A támadók számos athéni középületet tartottak megszállva, mikor seregüket Thészeusz vezérletével sikeresen hátba támadták és bekerítették. (Az elrabolt Antiopé egyébként régi társnői ellen küzdött.) Szorult helyzetükben az amazónok leghelyesebb megoldás gyanánt a békekötést választották.

Bachofen ebből a történetből az alábbi következtetésre jut:

1. Az amazónok hősi nagyságukba belefáradva leteszik a fegyvert. Az ellenséges viszony baráti szövetségben oldódik fel, és természetellenes férfigyilkosi érzületük – ami nem más, mint elfajulás, a női lényük elfojtása – megszűnik, és helyébe a természetes hivatásuk lép. (Ugyanez játszódott le előbb személyesen Antiopében is.)
2. „Thészeusz tehát ugyanaz Attika számára, ami Bellérophontész Lükiában. Győzelmet arat az amazónok fölött, akik szíves-örömezt térnek át a házasságra.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 63 -

De Thészeusz még magasabba hág, mint a korintoszi-lükiai hős. Nemcsak az amazónok alkonya fűződik nevéhez, de a házasságon belüli nőuralomé is. Ő tökéletesen magára öltötte a fény-természetet, apollóni tisztaságban jelenik meg. Második Héraklész, s ezen a néven is tisztelik. A Thészeusz-ünnepek egyben Héraklész-ünnepek, ahogy Philokhórosz Plutarkhosz Thészeuszában tudósít erről. Akárcsak Héraklész, ő is legyőzi a poklot, s megcsalja Aidóneusz sötét tellurikus hatalmát. Akárcsak amaz, ő is a halálnak áldozatul esők övezetén felül áll, és a leendő teremtményeként, s az örök naphatalom övezetébe, a létező világba emelkedik.” (128)

3. Az attiak és az amazónok harca nyitja meg Athén történetét. Thészeuszék győzelmének kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottak. Hérodotosz, Pauszaniász, Lükophrón és mások (a svájci szerző utalása) az egész görög törzsrokonosság jötevéjévé minősíti az athéni hőseket.

Bachofen teljességgel elfogadja az athéni forrásokat, felhasználja e tárgyban rendkívül hálás témának bizonyuló képzőművészeti alkotásokat, melyek szemet szúróan propagandisztikus célzatúak. E szerzők szerint nem is Héraklész, hanem Thészeusz győzte le Hippolütét (más Héraklész-diadalt is Thészeuszra ruháztak, egyéb torzításokról nem is beszélve). Az amazónok attikai offenzívájáról Athén hatalommá emelkedésétől, az i. e. VI.–V. századtól vannak források. Szerintük ez az esemény Ázsia és Európa összecsapásának első fejezete volt. (Következett: a trójai, majd a perzsa háború.) Az a körülmény, hogy nem eredeti mítoszból van szó, csökkenti Bachofen erre épülő magyarázatának ilyen irányú értelmezhetőségét.

A teljesség kedvéért meg kell említeni az amazónok és az egyesült akháj csapatok ütközetét a trójai háború tizedik évében. A szorongatott Trója segítségére Pentheszileia királynő vezetésével érkező fegyveres női sereg komoly veszteségeket okozott a görögöknek, míg Akhilleusz hősiességgel meg nem fordította a küzdelem kimenetelét. A királynő elesett, harcosnői békéhez folyamodtak és eltűntek.

A mítoszok világán kívül több ókori néprajzi leírás szolgáltat adalékokat ahhoz, hogy Lükian kívül, más térségekben, a fegyverek hatalmán nyugvó matriarchális rend uralkodott. A Hippokratésznek tulajdonított orvosi értekezés azt mondja, hogy a sauromata nők lovon járnak, íjból lövik ki nyilaikat, lóról hajigálják gerelyüket és háborúskodnak. Mindezt csak leánykorukban teszik, de nem is lépnek addig házasságra, amíg három ellenséget meg nem ölnek (129). A Szküláxnak (i. e. IV. század) tulajdonított „Periplosz” („Körülhajózás”) a sauromatákat olyan népnek nevezi, amelyet asszonyok kormányoznak (130). A sauromatákra vonatkozó forrásokat megerősíti Nikolaosz Damaszkénosz is (i. e. I. – i. sz. I. század) (131). Diodórosz (i. e. I. század) többször utal arra, hogy nők részt vesznek hadivállalkozásokban. A szkütháknál az asszonyok semmivel sem maradnak el a férfiak mögött bátorság dolgában, sőt némely korokban a legbátrabb nők kormányozták ezt a népet. Az aitiopsz nők fegyvert hordanak, és kötelesek bizonyos ideig

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 64 -

katonai szolgálatot teljesíteni. A gall nők is híresek bátorságukról⁽¹³²⁾. Pomponius Mela (i. sz. I. század) leírása szerint az ixamatáknál a nők éppúgy nem mentesek a katonai szolgálat alól, mint a férfiak. Míg a férfiak gyalog harcolnak és íjjal lönek, a nők lovas csatarendben szállnak ütközetbe, de nem fegyvert, hanem hurkokat használnak, amelyekkel az ellenséget elkapják. Amíg ellenséget nem öltek, megtartják szüzességüket⁽¹³³⁾. Plutarkhosz (i. sz. 50-125) a keltákról azt írja, hogy a nők is részt vesznek a háború és béke kérdésének megvitatásában, sőt a nők egyengetik el a törzsek közötti nézeteltéréseket⁽¹³⁴⁾.

Kiegészítés és összegzés

Az anyajog problematikáját igyekeztem minél inkább a görög mitológia aspektusából megközelíteni, régészeti, néprajzi, etimológiai adatokat épp csak érintőlegesen említettem vagy figyelmen kívül hagytam. Azokat a mítoszokat válogattam ki (terjedelmi okok miatt), amelyek a matriarchátus múltjának szempontjából számomra a leginkább meggyőzőek, de több olyan történet maradt, amelyek feltétlenül említést érdemelnek, anélkül, hogy részletesen elemezném őket.

A kései források (Athénaiosz, Justinus) azt állítják, hogy Athénban a házasság intézményét Kekropsz vezette be; korábban a promiszkuitás volt jellemző. Ehhez kapcsolódik Varro egyik elbeszélése, amely Augustinus művében maradt ránk⁽¹³⁵⁾. Athénban azt a dilemmát kellett megoldani, hogy a város Pallasz Athénéről vagy Poszeidónról nevezzék-e el. A nyilvános szavazáson a nők az előbbire, a férfiak az utóbbira szavaztak, és ez egy voksnyi előnyt eredményezett a nők javára. Poszeidón haragjában víz alá juttatta az athéniak összes földjét. Az isten kiengesztelésének ára az asszonyok eddigi jogainak elvesztése volt: ettől fogva nem szavazhattak, gyermekeik nem viselhették az anyák nevét, nevüket többé nem hozhatták összefüggésbe az istennővel.

Sajnos adós maradtam Médeia alakjának, szerepének elemzésével. A kolkiszi királylány lényegesen egyedülálló a maga nemében. Megtalálható benne mind a beavatottakra jellemző varázslatos chtonikus Hékaté-erő, mind az erinnüszi bosszúvágy, mind az amazónszerű harcosság, mind a szerelemhez, anyasághoz való természetes vonzódás.

Részletesebb kitérőt érdemelne a Danaidák és a lemnoszi nők története. A Danaidák apjuk, Danaosz vezetésével szemben álltak unokatestvéreikkel, Aigüptosz fiaival, akik akár erőszakkal is feleségül kívánták venni őket. Danaoszék hiába menekültek kérőik elől, a fiúk nem tágítottak. Erre Danaosz látszólag belement a nagy menyegzőbe, de lányaival a nászéjszakán legyilkoltatta a vőlegényeket. Hüpermnésztra volt az egyetlen, aki megszegte az atyai parancsot, és az aphroditéi utat követte. Apjával és nővéreivel szembeni hűtlenségéért bíróság előtt kellett felelnie, ahol maga a szerelem istennője vállalta a lány védelmét – eredményesen. A régi és az új törvények harca ez is, akár az Oresztész-per, és a régi világ ismét vereséget szenved.

A Lemnosz-sziget asszonyai hasonló hajlamokkal voltak megáldva, mint az amazónok, vagy a Danaidák, ezért Aphrodité kellemetlen szagot bocsátott rájuk. A férfiak emiatt kerülték őket. A nők összeesküvést szőttek, és kiirtották a férfiakat a szigeten. Később,

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 65 -

amikor az Argonauták Iaszón vezetésével partra szálltak Lemnoszon, barátságosan fogadták őket, sőt egybekeltek velük, és ezzel kiengesztelték Aphroditét. A történet alapja feltehetően az új apollóni világ térhódítása a régebbi rendszerű Lemnoszon.

Azok alapján, amit mindeddig leírtam, nem lehet kétséges, hogy magam is elfogadom az ősi társadalomra vonatkozó nőközpontú elméletet. Természetesen nem állítom, hogy a rendelkezésünkre álló adatok megdönthetetlen bizonyítékok, de a ránk maradt számos mítosz meggyőzőbb számomra, mint azok az etnográfiai kutatások, amelyek az anyagi leszármaztatást vagy a matrilokális települést mutatják be, mivel ezek nem járnak együtt szükségszerűen a maternitással.

Nagy hatást gyakorolt rám Bachofen fejlődéstörténeti elgondolása. Eszerint a családi és társadalmi hagyományok három történetfokozatból állnak, melyekhez különböző metafizikai rendszerek kapcsolódnak:

1. A hetairizmus, a korlátlan szabad(os)ság korszaka a szerelemben, az anyaföld, az anyatermészet kultusza. A svájci tudós ezt Aphrodité nevével fémjelzi, de szerintem hozzátehetjük Gaia és az Erinnüszök nevét is.
2. A gynaikokratia, a földművelés, a holdkultusz, a nőjogú házasság korszaka, amit Déméter szimbolizál (úgy gondolom: a Moirák virágkora is).
3. A paternitás, a fényes nap, a fiatal istenek korszaka, melyet Dionüszosz és Apollón előretörése jellemez.

Az „Anyajog” szerzőjének azt a gondolatát általában nem fogadja el a szakmai kritika, hogy az anyák egykor szinte korlátlan hatalommal rendelkeztek a társadalomban. Valóban nemigen bizonyítható ilyen túlzott mérvű dominancia, de erősen valószínűsíthető a nők bizonyos vezető szerepe a neolitikus földművelő kultúrák korában a Földközi-tenger keleti térségének egyes területein.

* A kézirat alapja a szombathelyi BDTF-ben, 1991-ben leadott szakdolgozatom.

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban – [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 66 -

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Aiszkülosz (1962a): Eumeniszek. ford. Devecseri Gábor. Európa, Budapest..
- [2.] Aiszkülosz (1962b): Heten Théba ellen. ford. Jánosy István. Európa, Budapest..
- [3.] Aiszkülosz (1962c): A leláncolt Prométheusz ford. Trencsényi-Waldapfel Imre. Európa, Budapest..
- [4.] Apollodórosz (1977): Mitológia. ford. Horváth Judit. Európa, Budapest..
- [5.] Arisztotelész (1969): Politika. ford. Szabó Miklós. Budapest, Gondolat.
- [6.] Bachofen, Johann J. (1978): Az anyajog. ford. Kárpáty Csilla, Mohay András, Ürögdi Györgyné. Budapest, Gondolat.
- [7.] Bodin, Jean (1756): Les six livres de la République; ou Traité du gouvernement. – Lyon, Chez Jean-Baptiste Duplain.
- [8.] Buck, Charles D. (1933): Comperative Grammar of Greek and Latin. – Chicago, The University of Chicago Press.
- [9.] Catullus, C Valerius (1938): Carmina LXIV. költemény. ford.: Devecseri Gábor, Budapest, Officina.
- [10.] Chadwick H. Munro (1912): The Heroic Age. – Cambridge, Cambridge University Press.
- [11.] Childe, V. Gordon (1927): Dawn of European Civilization. – London, Kegan Paul, Trench, Trübner & Co. Ltd.
- [12.] Cook, Arthur B. (1925): Zeus. Vol. 2: God of the Dark Sky. Thunder and Lightning. – Cambridge: Cambridge University Press.
- [13.] Cornford, F M. (1913): From Religion to Philosophy. – London.
- [14.] Damaszkénosz, Nikolaosz (2011): Töredékek. – Trans. Édith Parmentier, Francesca Prometea Barone. Paris, Les Belles Lettres.
- [15.] Diodórosz (1939): The Library of History. – Trans. Ch. Oldfather.
- [16.] Engels, Friedrich (1949): A család, állam, magántulajdon eredete. ford. Ernest Untermann. Budapest, Szikra
- [17.] Euripidész (1961a): Alkésztisz. In Euripidész válogatott drámái. ford. Devecseri Gábor. Magyar Helikon, Budapest.
- [18.] Euripidész (1961b): Íphigeneia a tauruszok között. In Euripidész válogatott drámái. ford. Devecseri Gábor. Magyar Helikon, Budapest.
- [19.] Fourier, Ch. (1977): A négy mozgás és az általános rendeltetések elmélete. ford. Lázár Guy. Budapest, Gondolat.
- [20.] Glotz, G. (1925): Aegean Civilization. – Trans. Translator: M. R. Dobie and E. M. Riley. New York, Alfred A. Knopf.
- [21.] Hahn István (1980): Istenek és népek. – Budapest, Minerva
- [22.] Herakleidész Pontikosz (2008): De rebus publ. fr. Trans. Peter Stork, Jan van Ophuijsen, and Susan Prince. – The Rutgers University Studies in Classical Humanities series.
- [23.] Heraclitus (1954): The Cosmic Fragments. – Szerk. G. S. Kirk. Cambridge University Press.
- [24.] Hérodotosz (1989): A görög-perzsa háború. ford. Muraközi Gyula. Európa, Budapest..
- [25.] Hésziodosz (1974): Istenek születése. Ford. Trencsényi-Waldapfel Imre. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- [26.] Hobbes, Thomas (1970): Leviáthán. Ford. Vámosi Pál. Magyar Helikon.
- [27.] Homérosz (1960a): Iliász Ford. Devecseri Gábor. -- Magyar Helikon, Budapest.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 67 -

- [28.] Homérosz (1960b): Odüsszeia Ford. Devecseri Gábor. -- Magyar Helikon, Budapest.
- [29.] Homérosz (1960c): Himnuszok. Ford. Devecseri Gábor. -- Magyar Helikon, Budapest.
- [30.] Hyginus, C Julius: (1867) Fabulae. – Trans. C H. Oldfather. Marizius Smidt, Jena.
- [31.] Hyginus, C Julius: (1960) Poetica Astronomica -- Trans. Mary A Grant. Lawrence.
- [32.] Jánosy István. (1960): Megjegyzések – Sztészikhorosz: Töredékek. In: Széphajú Khariszok tánca. – Európa, Budapest.
- [33.] Kallimakhosz (1976): Kallimakhosz himnuszai; Himnusz Artemiszhez. – Helikon, Budapest.
- [34.] Kerényi Károly (1977): Görög mitológia. – Gondolat, Szeged.
- [35.] Koszven M. O. (1950): Matriarchátus. – Budapest, Hungária Könyvkiadó.
- [36.] Lafitau J. F (1983): Moeurs des sauvages américains, comparés aux mœurs des premiers temps, 2: kötet. – François Maspéro, Paris.
- [37.] Lukács József (1979): Az istenek útjai. – Budapest, Kossuth.
- [38.] Marett, R. R. (1927): Antropology. – London, Williams and Norgate Ltd.
- [39.] Morgan, Lewis H. (1961): Az ősi társadalom. ford. Bónis György, Bodrogi Tibor. – Budapest, Gondolat
- [40.] Ovidius Naso, P. (1975): Átváltozások. ford. Devecseri G. M. Helikon.
- [41.] Ovidius Naso, P. (1986): Fasti. ford.: Gaál László. Helikon.
- [42.] Pauszaniász (1898): The Description of Greece. ford. J. G. Frazer. London.
- [43.] Pecz Vilmos (1904): Ókori lexikon. – Budapest, Franklin-Társulat.
- [44.] Pindaros (1929a): Isztmoszi ódák. ford. Csengery János. – In Pindaros Budapest, Globus Nyomdai Műintézet R-T. MTA Classica-Philologiai Bizottsága
- [45.] Pindaros (1929b): Olümpiai ódák. – In: Pindaros, Budapest, Globus Nyomdai Műintézet R-T. – MTA Classica-Philologiai Bizottsága
- [46.] Platón (1984a): Állam; A pamphüliai ér látomása. In: Platón összes művei I-III. ford.: Szabó Miklós. Európa, Budapest..
- [47.] Platón (1984b): Törvények. – In: Platón összes művei I-III. Ford. Kövendi Dénes. Európa, Budapest..
- [48.] Polgár Iván (1899): Aescylos Eumenidesze – Értekezés. Budapest.
- [49.] Ritoók Zsigmond (1984): „A fiatal istenek győzelme.” – In: A görög kultúra aranykora, Budapest, Gondolat.
- [50.] Röhl, K. L. (1986): Az amazónok lázadása. ford.: Szilágyi Tibor. – Budapest, Kossuth.
- [51.] Szabó Árpád (é. n.): Mágia és vallás. – Budapest, Új könyvtár.
- [52.] Sarkady János (1990): A monogám család kialakulása. – História, 12 (4):26-28.
- [53.] Szophoklész (1979a): Aiasz. – In: Szophoklész drámái, ford. Kerényi Grácia Európa, Budapest..
- [54.] Szophoklész (1979b): Élektra. – In: Szophoklész drámái, ford. Devecseri Gábor. Európa, Budapest.
- [55.] Sztészikhorosz (1960): „Töredékek.” In: Széphajú Khariszok tánca. ford. Jánosy István és Kálnoky László. Európa, Budapest..
- [56.] Sztobaios (1913): Florilegium (Szemelvényes gyűjtemény). ford. Kerényi Károly. Budapest, Franklin-Társulat.
- [57.] Sztrabón (1977): Geographika. ford. dr. Földy József. Budapest, Gondolat.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 68 -

- [58.] Thomson, George (1958): Aiszkülös és Athén. Ford. V. Meller Ágnes. – Budapest, Gondolat.
- [59.] Trencsényi Waldapfel Imre (1958): Trencsényi: Előszó; Aiszkülös drámái. – Európa, Budapest..
- [60.] Trencsényi Waldapfel Imre (1981): Vallástörténeti tanulmányok. – Budapest, Akadémiai Kiadó.
- [61.] Vergilius, P. (1962): Aeneis. Ford. Lakatos István. – Európa, Budapest..

Absztrakt. Az antik szerzők néprajzi leírásaikban a különböző népeknél uralkodó matriarchális vagy matrilineáris rendszert mutatják be. A források az anyaági származtatásról, öröklődésről tudósítanak, tehát általános a nők domináns társadalmi helyzete, de legalábbis az egyenjogúság, néhol pedig az asszonyok politikai és/vagy katonai hegemóniája jellemző. A görög mitológia egészén belül e kérdés vizsgálatához döntő jelentőségű a mükénei Oresztész anyagyilkosság, a thébai-argoszi mondanakör egyik hőse, Alkmaion sorsa, a kalüdoni Meleagrosz története, tehát az Erinnüszökről, valamint a Moirákról kialakult hit. Bachofen, az Anyajog szerzője szerint az anyák egykor szinte korlátlan hatalommal rendelkeztek a társadalomban. Ezt a szakmai kritika nem fogadja el, mert nem látják bizonyíthatónak, hogy az ilyen mérvű dominanciát, de a fentebb említett mítoszok alapján erősen valószínűsíthető a nők bizonyos vezető szerepe a neolitikus földművelő kultúrák korában a Földközi-tenger keleti térségének egyes területein.

APPENDIX

- 1 Homérosz (1960b), IX. 112., 115.
- 2 Platón (1984b), III. 680b.
- 3 Arisztotelész (1969), II.
- 4 Bodin (1756), I. 1., 2., VI. 5.
- 5 Hobbes (1970).
- 6 Lafitau (1983).
- 7 Fourier (1977).
- 7a Homérosz (1960c), XXX., 1., 4.
- 8 Orphikus hümnoszok, 7. 3. [Hivatkozás: (Pecz, 1904), 218.]
- 9 Hésziodosz (1974), 211–225.
- 10 Orphikus hümnoszok, fragm. [Hivatkozás: (Pecz, 1904) 117., 118.]
- 11 Homérosz (1960a) XIV. 260.
- 12 Kerényi (1977), 21.
- 13 Hésziodosz (1974), 116–154.
- 13a Homérosz (1960a), XIV. 256–261.
- 14 Thomson (1958), 65.
- 15 Hésziodosz (1974), 361.
- 16 ld. 11.
- 17 Hésziodosz (1974), 210–222., 904.; Aiszkülös: (1962a) 745., 876.
- 18 Hésziodosz (1974), 821.
- 19 Hésziodosz (1974), 626., 884–885.
- 20 Aiszkülös (1962c), 209–210.
- 21 Ovidius (1986), I. 674–675.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 69 -

- 22 Ovidius (1986), IV. 191.
 23 Hahn (1980).
 24 Hésziodosz (1974), 361.
 25 Homérosz (1960b), V. 185.
 26 Hésziodosz (1974), 411–452.
 27 Aiszkülosz (1962c), 516.
 28 Platón: (1984a), 620e.
 29 Pauszaniasz: (1898), 10. XXIV. 4.
 30 Az idézet: Homérosz (1960a), XVI. 433–434. Ezenkívül ld.: VIII. 69–70.; XVI. 435–457.; XXII. 209–210.; Hérodotosz: (1977), I. 91.; Platón (1984a) X. 617c–d.
 31 Aiszkülosz (1962c), 511–518. Hyginus (1960), II. 15.
 32 Aiszkülosz (1962a), 723–724, 728. Euripidész (1961a), 9., 34.; Apollodórosz (1977), I. 9., 13.
 33 Apollodórosz (1977), I. 6. 2.
 34 Apollodórosz (1977), I. 6. 3.
 35 Hyginus (1867), 277.
 36 Pindarosz: fr. 30. [Hivatkozás: Kerényi (1977), 71.]
 37 Catullus (1938), LXIV. költemény, 149.
 38 Pindarosz: (1929b), I.
 39 Kallimakhosz (1976), 22.
 40 Homérosz (1960a), IX. 411–417.
 41 Apollodórosz (1977), I. 8. 2.; Hyginus (1867), 171.
 42 Homérosz (1960a), XV. 188–195.
 43 Hésziodosz (1974), 203–204.
 44 Aiszkülosz (1962a), 332., 392.
 45 Homérosz (1960a), IX. 529–547.; Apollodórosz (1977), I. 8. 2–3.; Ovidius 1975, VIII. 260–444.; Diodórosz (1939), IV. 48.; Kallimakhosz (1976), 216–220.
 46 Thomson (1958), 56.
 47 Pindarosz: (1929b), VIII. 4.; Pauszaniasz (1898), 5. XV. 5.: „As you go to the place where the chariots start, you pass an alter, the inscription on wich declares that it belongs to the Guide of Fate. This is clearly a surname of Zeus, who knows the affairs of men, all that the Fates grant them, and all that they refuse.” 8. XXXVII. 1.: „...On the way to the temple there is a Colonnade on the right with reliefs in white marble on the wall. The first relief represents the Fates and Zeus, surnamed Guide Fate;...” 10. XXIV. 4. „in tthe temple there is an alter of Poseidon, because the possession of the oldest oracle was shared by Poseidon. There are also images of two Fates; but instead of third Fate there stand beside them an image of Zeus, Guide of Fate, and image Of Apollo, Guide Fate.”
 48 Pauszaniasz (1898), I. 1. XL. 4. : „...Over the head of Zeus are Seasons and Fates; and itis plain to all that Destiny obeys Zeus alone, and that Zeus orders the Seasons aright.”
 49 Lukács (1979).
 50 Thomson (1958), 58.; Cornford (1913), 27.: The word used for this act by Aescylos is remain, to „dispense „ – the word from wich Nomos, Law, is derived Zeus was doing precisely the office a lawgiver, nomothetes, one who estabilishes nomoi!...The nomoi of a state are

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 70 -

its written constitution – a thing sacrosanct, to be touched or altered only with the gravest precaution.”

- 51 Aiszküloz (1962a), 381–398.
 52 Hésziodosz (1974), 154–186.; Apollodórosz (1977), I. 1. 4.
 53 Homérosz (1960a), XIX. 259–261.
 54 Homérosz (1960b), II. 130–136.
 55 Homérosz (1960b), XVII. 475.
 56 Vergilius (1962), VI. 601–607.
 57 Homérosz (1960a), XV. 199–204.
 58 Homérosz (1960a), IX. 447–452.
 59 Homérosz (1960a), XI. 279–280.
 60 Homérosz (1960a), XI. 279–280.
 61 Pindaros (1929b), II. 3.; Aiszküloz (1962b), 70., 723–725., 785–791., 884–886., 894–895., 697.
 62 Homérosz (1960a), XIX. 545.; Apollodórosz (1977), I. 8. 4.; Pauszanasz (1898) 10., XXXI. 4.:
 „The legend of the fire-band, was given by the Fates to Althaea, and Meleager was not to die till the brand was consumed by fire, and how Althaea in a rage burnt it--this legend was first dramatised by Phrynichus, son of Polypradmon, in his play of the Pleuronian Women:
 „For chilly doon
 He did not escape, but a swift flame consumed him
 While the brand was being destroyed by grim mischievous mother.”
- 63 Szabó (é. n.), 51.
 64 Thomson (1958), 55.
 65 Aiszküloz (1962b), 375.; Homérosz (1960b), XI. 323., XV. 247.; Szophoklész (1979b), 836.; Apollodórosz (1977), III. 6., 23.; Pauszanasz (1898) 4., VI. 5., XVII. 7.; Hyginus (1867) 73.
 66 Apollodórosz (1977), III. 7., IV. 5–7.; Pauszanasz (1898) 8., XXIV. 8–10., 9., XLI. 2.
 67 Aiszküloz (1962a), 487.
 68 Aiszküloz (1962a), 591–615.
 69 Aiszküloz (1962a), 641–642.
 70 Aiszküloz (1962a), 658–666.
 71 Aiszküloz (1962a), 736–740.
 72 Szophoklész (1979b), 792–793
 73 Bachofen (1978), 209.
 74 Thomson (1958), 42.
 75 Apollodórosz (1977), II. 8., III. 1–5.
 76 Thomson (1958), 35.
 77 Aiszküloz (1962a), 807–813.
 78 Aiszküloz (1962a), 837–842.
 79 Aiszküloz szerint az Erinnüsök elfogadták Athéné ajánlatát és megbékéltek (1962a, 794.), Euripidész szerint tovább üldözték Oresztészt [Euripidész, (1961b), 79–80., 970–971.]
 80 Apollodórosz (1977), II. 8., 1–4.
 81 Bachofen (1978), 205.
 82 Aiszküloz (1962a), 321–327.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 71 -

- 83 Hésziodosz (1974), 217–223.
 84 Buck (1933), 341.; Chadwick (1912), 359.
 85 Thomson (1958), 56.
 86 Aiszkülosz (1962b), 893.
 87 Aiszkülosz (1962b), 986–989.
 88 Homérosz (1960a), XIX. 86.
 89 Szophoklész (1979a), 1392.
 90 Herakleitosz fr. 94. [Hivatkozás: Thomson (1958), 58.]
 91 Thomson (1958), 58.
 92 Bachofen (1978), 205.
 93 Cook (1925), 2. 1001–1002
 94 Trencsényi (1958), LIV–LVI.
 95 Ritoók (1984), 292.
 96 Ld. 94.
 97 Arisztotelész: (1969), II. 9. 1270a.
 98 Thomson (1958), 198.
 99 Arisztotelész: (1969), V. 4. 1303a.
 100 Marett (1927), 196.: „As long as marriage matilocal--that is to say, allows the wife to remain at home amongst male defenders of her own clan-- she can safely lord it over her stranger husband; and there can scarcely be adultery on her part, since she can always obtain divorce by simply saying, Go! Things grow more complicated when the wife live amongst her husband s people, and, nevertheless, the system of counting descent favours her side of the family and not this.”
 101 Polgár (1899), 18.
 102 Sztészikhorosz (1960), 22.
 103 Jánosy (1960) 6.
 104 Bachofen (1978), 139.
 105 Hérodotosz (1989) I. 73.
 106 Sztrabón (1977), III. 4., 18.; Nikolaosz Damaszkénosz (2011); Herakleidész Pontikosz (2008).; Themisztakorász: Arany könyv. (Hivatkozás: Bachofen (1978), 139–140.)
 107 Glotz (1925), 73.: „The Lycians passed for descendants of Cretan emigrants and were thought to have preserved customs wich were partly of Cretan origin.”, 76., 142.; Childe (1927), 25. ábrák, 26.: „Neolithic Crete may, according to Evens, be regarded as an insular offshoot of an extensive Anatolian.”
 108 Cook (1925) 20., 365., 416. [Hivatkozás: Thomson (1958), 36.]
 109 Thomson (1958), 36.
 110 Sarkady (1990), 26.
 111 Morgan (1961), 267.
 112 Bachofen (1978), 150.
 113 F. Engels (1949), 35. 1. sz. jegyzet.
 114 Homérosz (1960a), VI. 157–203.; Apollodórosz (1977), II. 3., III. 1–2.; Pindarosz: (1929a), VII. 45.
 115 Pauszanasz (1898), 2., XXXII., 1.; Bachofen (1978), 140.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Eörsi: Anyajog a görög mítoszokban - [Maternal right sin greek myths]

<https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.39-72>

- 72 -

- 116 Bachofen (1978), 140–141.
117 Ugyanott.
118 Ugyanott.
119 Bachofen (1978), 142.
120 Plutarkhosz: Moralia, 301 fr. (Hivatkozás: Kerényi Károly: Görög mitológia, 309.)
121 Bachofen (1978), 272.
122 Sztobaiosz (1913) fr. h. gr. 3. 463.; Bachofen (1978), 155.; Hérodotosz: (1989), III. 20.
123 Homérosz (1960a), VI. 145–149.
124 Bachofen (1978), 147.
125 Trencsényi (1981), 74.
126 Thomson (1958), 35.
127 Diodórosz: Bibliotheca [Hivatkozás: Röhl (1986), 14.]
128 Bachofen (1978), 195.
129 Hippokratész: A levegőről, vizekről és helyekről, XV. [Hivatkozás: Koszven (1950), 18.]
130 Szkülax: 70. töredék [Hivatkozás: Koszven (1950), 18.]
131 Nikolaosz Damaszkénosz [Hivatkozás: Koszven (1950), 18.]
132 Diodórosz: Bibl. I. 27. [Hivatkozás: Koszven (1950), 18.]
133 Pomponius Mela: Chronographia I. 114. [Hivatkozás: Koszven (1950), 18.]
134 Plutarkhosz: Moralia, VI., Celtica [Hivatkozás: Koszven (1950), 18.]
135 Aurelius Augustinus: Az isten országáról, XVIII., 9. [Hivatkozás: Bachofen (1978), 182.]

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 39-72.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)